

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Qvarta Sive Everhardvs

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1661

Liber Tertius.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14186

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV PARTIS QVARTÆ

A.D. 1575.

Liber Tertius.

SOC. 36.

NNVS iam Iobelæus, & Sanctus adest, qui Romanæ Societati, vt ceteræ Vrbi, ex confluentum vndique Peregrinorum vi, copiosam latè explicandæ caritatis materiam obtulit. Opportunè Pater Generalis prouiderat, vt ex varijs Nationibus leta idoneorum Sacerdotum adesset manus. Hi Professorum in Templo, & ad Sancti Petri Pœnitentiariorum auxiliares, diuersarum linguarum peritiæ, & tractandarum scientiæ animarum pro virili contenderunt: vt peregrinantes suscepisti laboris, atque impendij pretium quām vberimum ferrent: non sibi modò, sed & suis, & Particulæ. Immensus confessionum magnam partem à prima recti, prauique notitia, exceptus est numerus, labore sanè inæstimabili: cùm assiduè ingens præstolantium corona sellam confessionalem obſideret: nullo, quām longus fuit annus, laxamento, nec discriminē festi, profestique diei. Multi aduenarum ad Sancti Andreæ per Exercitia spiritualia reformati, qui totos se nouos homines, & sanctitate plenos ab sancta Vrbe domum referrent: graves plerique vii, ac transmontani, quorum inter populares multum habitura vsum religio speraretur. Ex Romano Collegio supra vſitata vulgaribus annis in publicum studia, longo tempore terni, quaterniue in Sanctissimæ Trinitatis Xenodochio Peregrinis inferuiere, vbi frequentia hospitum prima. Nam cùm semper prompta sit aduersus aduenas Romana benignitas; si tunc sancto illo tempore largè se prodit: probatque se Roma cunctarum gentium, si non sat patriam, pietate certè parentem. Itaque super id, quod Cardinales, Dina-
 stæque Romani, & passim priuati Cives ad se perquam liberaliter suos populares, aut quapiam necessitudine obſtrictos, ad hæc multos omnino alienos recipiunt; Sodalitia multa sunt, quæ hospitalitatem publicè exercent, præsertim in aggregatos sibi per Italiaz Vrbes, & Oppida eiusdem instituti cœtus. Verum, quæ ab Sanctissima Trinitate nomen habet Sodalitas, hanc propriè aſumptis prouinciam, nemine ut reieciſto, cuiusvis artatis, atque ordinis ſeorsim viros, ac foeminas gratuitò excipiat: quod non tam profitetur magnificè, quām exequitur pulcherrimo ſpectaculo caritatis. Etenim dena interdum hominum millia, eoquæ amplius (nam oppidatim ex vicino concurrit) eodem die confluent, ordineque miro, prouidentiâ summâ, caritate ſplendidâ, constantiâ indefeffâ omnibus ſatisfaciunt; lauant ſingulis pedes, & osculantur: nec ſoldam lauant; ſed purgant reſectis vnguis, & callos ex via contractos, & pustulas curant, ad mensam minifrant, ſternunt leatos, lacrimantibus plurimum præ pietate, quibus talia exhibentur officia, vel pudore confufis. Etenim viri honestissimi è Sodalitate ſunt, ceterique auxilio ſponte accurrunt è prima nobilitate, ipſi que Cardinales, & non raro Sanctissimus Pater: qui, quæ dixi, ministeria suis tractare manibus non exhorrent erga vel infima fortis homulos, & turbam agrestem. Tanta vis est gratiæ Salvatoris, tantumque in generofis pectoribus habent pondus verba, quibus quæ in minimos è suis conferuntur, collata in ſe dueturum recepit. Horum igitur præstantium operum Collegij Romani alumni, vt venirent in partem; non ſolum prædicta obsequia adhibebant corporibus; ſed etiam in edocendis per circulos audioribus necessaria ſcitu Religionis dogmata, in explicanda Iobelæi rite ſuscipiendi forma, in preparandis ad confessionem recte instituendam, in exhortandis ad nouum vitæ curſum ineundum occupabantur. Quam per occasionem non modò Catholici

1 2

¹
Iobelæum in-
cipit.

²
Scholares Col-
legij Romani
in Sanctissimæ
Trinitatis Xe-
nodochio Pe-
regrinis infe-
runt.

³
Sanctis. Trini-
tatis Sodalitas
qua ſoleat ex-
ercere.

⁴
Ipſe Sum. Pon-
tifer peregrinis
inſervit.

⁵
Collegij Ro-
mani Alumni
peregrinos in-
ſtruunt.

multi

- 6 multi ab inueteratis , atque enormibus vitijs ; sed etiam ab errorum profundo Hæretici non pauci abstracti : & corum quidam magisterium , præconiumque fallacis doctrina diu professi. Quippe horum etiam hominum turba ingens affluerat , seu vivendi studio , seu mores mox Romanorum grauius ex oculato testimonio apud infirmum vulgus infamandi. Sed vicit consilij peruersitatem usurpatum oculis catholicæ specimen sanctitatis. Dum vident maiestatem , ornatumque Templorum , continentia supplicantium agmina , perennia quædam varijs portis Urbem ineuntium Peregrinorum flumina , ac subinde longo ordine Sodalites indutas fassis nudo pede acriter sibi terga flagris proscindentes : dum confertas multitudine Basilicas , gemitusque , & lacrimas , & tunfiones pectorum , & inuocations ad Sacrarum Reliquiarum confestum : super omnia dum Romanorum in excipiendis honorificè , hospitaliterque habendis aduenis liberalia pectora : & alia de genere hoc , tanquam gestientis , ac triumphantis pietatis pompam intuentur : pulcherrima ea species (vt est virtutis facies supra modum amabilis) latiferum deceptarum mentium gelu dissecit , & pertinacia corda mollinit , vt cupidè ad tam sanctæ , ac benignæ parentis gremium recurrerent . Quod eo etiam pronius fecere ; quod magis , quæ ipsi spectabant , ijs quæ nebulones Ministri deblaterare de Romanis ad inuidiam solent , aduersabantur. Sed non omissem , ad specimen utilitatis Catholicis viris allata , dignum æterna memoria exemplum. Laurentius Gambara Brixiensis , poëta non ignobilis multorum lucubrationibus annorum elaboratum opus amatorijs refertum fabulis iam prælo destinabat . Posseuino rem indicauit. Is luculenter exposuit , quam certum sibi crearent existium , quæ scandalorum genera Christi pusillis offerrent . Quæ cum Laurentius diuino incus illustrante Spiritu intellexisset ; die Veneris sancto dena carminum millia ignibus dedit : præoptans malè insumptos labores perituro expiari igne , quam æterno puniri. Studium inde ad canenda Christianis digna Vatibus transtulit . Dignus profectò non solùm meliore fama , quæd improbum partum abolere sustinuit ; sed etiam maiore , quam si seruasset . Et sanè nec quam noceant mali , nec quam proslint boni codices facilè est cogitatione assequi. Sunt enim socij , sodalesque assidui , qui sine rubore , ac metu concinnè , & acriter monent , mouentque : quales ipsi sunt , tales brevè lectors efficiunt . Quamobrem tantopere Societas semper sine compondis , sine edendis , vulgandiseque , quæ alij perscripsissent , institit . Enituit hoc sancto tempore , tanquam in amplissimo christiani Orbis Theatro Gregorij summi Antistitis pia benificentia , quam latè in omnes fundens , nihil quæ superioribus annis in Societatem deriuavit augustius , largè stipe Collegij Romani penuria , ac Penitentiariorum leuatis incommodis . Collegium quoque Germanicum , quæcepit munificentia prosequens , Templo Sancti Apollinaris admodum Roma celebri , adiunctorum lectorum quantum profit , vel obstat.
- 7 Boni exempli efficacitas.
- 8 Laurentius Gambara sua in honore catina Posseuino Iudeante combuit.
- 9 Libitorum lectio quantum profit , vel obstat.
- 10 Gregorij Testis pia benificentia , quam latè in omnes fundens , nihil quæ superioribus annis in Societatem deriuavit augustius , largè stipe Collegij Romani penuria , ac Penitentiariorum leuatis incommodis . Collegium quoque Germanicum , quæcepit munificentia prosequens , Templo Sancti Apollinaris admodum Roma celebri , adiuncta College Germanico dobat.
- 11 Apollinaris etisque ædibus donauit. Ita demum per conducta domicilia id Collegium vagari defigit . Templum vetustate deformatum , dum Pontificiæ item benignitate restituitur , ipsoque è nobilitate Germana Alumni , egerendâ humo , & ruderibus , comportanda materia , & clementis , alijsque vibus opus iuvant summâ alacritate ; ea species Ciuitatem Romanum , vt non modicam conferret pecunia summam , commouit . Voluit quoque Pontifex , vt planè Societas in Clericorum Seminarij , & Conviuetorum administratione , rei familiaris procurationem susciperet . Vtramque initio hanc , & instituendorū adolescentium , atque alendorum procurationem Societas gesserat . Verum cum Congregationis secunda Patribus visum esset ab re familiaris administranda , vbi cumque Seminaria , & familias dissentium iuuenium necessè esset regere , abstinentem : Congregationis postremæ Patres eo decreto confirmato impetraverant à Gregorio , cum vniuersi supplices accessissent , vt illâ curâ Societatem exoneraret : ne præter propria incommoda , externas per Provincias Urbatum exemplum noceret . Quod cum Pontifex perbenignè concessisset ; Cardinalis Sabellus , in quem recidit onus , procuratoribus appositis , spinosum negotium , ac tricis innumerabilibus implicatum expertus est . Itaque tum ad seleexpediendum , tum rem quoque animorum multè geri constantius posse persuasum habens , si cura utraque coniungeretur ; impulit Pontificem , vt eam rursus Societati sarcinam imponeret : quamuis verbo , & scriptis Euerardus modestè , sed acriter

acriter repugnaret. Ceterum quantum huius quieti Ordinis, auctoritatique fave-
ret Gregorius; præclarè ostendit, datis ad suos Internuncios, præsertim in His-
paniam, literis: quibus vetabat Sociorum operam ad inuidiosâ munera, neque* In-
stituti propria adhibere: cuius rei causam planius infra reddemus. Nunquam aliâs
Roma plures è Societate amisi. Nam & morbidus latè fuit annus, & laborum
moles immensa nonnullorum vitas præcipitauit. Octodecim excessere, in quibus
præcipue memoria digni Ioannes Tristanus, ac Hieronymus Azailla Domi Pro-
fessorum defuneti. Hic natione Hispanus vndeclim in Societate versatus annis, sex-
ennio Tyronibus instituendis præfetus, religiosa sapientia haud magis præcep-
tor, quam forma. Ille inter Ferrarienses adhuciorum Magistros facile primus, an-
no millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto ad Societatem accessit, ita dulci
sensu iam tum in seculo ad verbi Dei auditum solitus colliquescere; vt inter con-
cionem perenni lacrimarum flumio totus cooperiretur. Initâ Societate, vt Archi-
tecta quoque ægregie pollebat, huc, atque illuc assidue per Italiam, ac Sici-
liam discurrens ad habitandum, & tractanda Diuina ædes, vt eorum ferebant tem-
porum angustie, in religiosum usum concinnans; quocunque pergeret multò præ-
clariora humilitatis sua, mansuetudinis, obedientiæ, orationis, ac ceterarum vir-
tutum exemplis, quam fabricandi, architectandiæ scientiâ adficia excitabat.

In Romano Collegio Ioannes Maiorius, Laurentius Amodæus, Curtij, & Fabij
item è Societate Frater, & Iacobus Ledesma supremum diem expleuere, morbo
in Pœnitentiarâ laboribus hausto, rarae omnes virtutis. Sed præcipuum in Ledes-
ma factum est damnum, tertiodicimo Kalendas Decembbris erepto. Apud Pœni-
tentarios agebat, ab Romano Collegio, vbi iam diu studia temperabat, transla-
tus; vt in Conscientiâ causis, quæ plurimæ, & implicatissima per sanctum illud us,
tempus vndique afferuntur, domesticis, externisque perfugium esset. Ibi laborum,
vt creditum est, mole superatus, decubuit, haud obscurâ sui exitus præfensione,
quem statim aduocato Rectori, abnuentique credere, tertio constanter predixit.
Cùmque demum Rector contenderet, etiam si eiusmodi revelationes verae essent,
oportere ipsum à Deo breuem usum lucis exorare Peregrinorum causâ, Nihil
opus esse, respondit, quod Iobelai iam finis appeteret. At tua, inquit, scripta tam
varia, tamque utilia; que magna ex parte sunt imperfecta? Né id quidem quic-
quam refert, inquit: fuerunt eiâ imperfetta Patris Laynis, fuerunt Diui Tho-
me, & aliorum. Hâc securitate curam bonus Pater ab hac vita ad immortalem tra-
duxerat: tamque tranquillo animo se, & sua ab diuino nutu penitus suspenso ha-
bebat. Malo inualesce ad Collegium Romanum defertur: ac vegetus adhuc
senibus consueta Sacra mentem impetrat. Vbi vero sacrosanctum Christi Corpus pro
Viatico allatum est; manibus, atque oculis in Cælum sublatis, clara vox longam
habuit orationem, quâ dicitissimam Trinitatem, omnesque cum Regina Cæli
Sanctos, ac Beatos inuocans, etiam Societatis Parenti Ignatio, quem cum sum-
ma veneratione sanctum appellare semper consueuerat, suam animam commen-
dauit, multum lacrimans, & collacrimantibus, qui circumstabant, quorum visce-
ra, ad conspectum, & verba tanta pietatis, insolitis ignibus æstuabant. Paulò post
Confessario impensè interroganti diu tergiuersatus, quæ de vocatione eius anno
millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo, cùm euenero mémorauimus,
enarrauit. Nec ambigitur, quin addere multa potuerit. Quorum illud vulgatum
est, præsum ab eo Toleti Cardinalatum. Nam cùm is aliquando sub Scholarum
porticum inambularet, viso eo procul Ledesma, vicinos inclamans, inambulare
domi Cardinalem admonet. Qui cùm prospectassent, ac neminem apparere, nisi
Toletum dixissent; admirabundus Pater: Deus bone, exclamat, Toleatus Cardina-
lis. Sed non hæc tam mira sunt, quam eius virtutes. Adnotabant Patres in eo qua-
tuor éminentia laudum quasi paria: eò illustriora; quod difficilius copulantur: Scien-
tiâ singularem cum summa humilitate: Ingenium natura acutum, & perspicax cum
pietas cultu simplicissimo: Sedulitatem in rebus gerendis exactam, cum summa pa-
tientia, & tolerantia molestiarum: postremò Zelum eximium, eoque censorum
cum sui submissione iudicij: Scientiæ opinionem raro alijs consequatur. Do-
ctissimus

14
Io. Tristani,
& Hieronymi
Azailæ mors
& laudes.

15
P. Ledesma
mores, ac
viventis virtu-
tes.

- 16 Etissimus eum quisque suscipiebat maximè, & Laynes in primis, qui scripta eius ad se Tridentum de controvëris rebus, quæ in Concilio agitabantur, iubebat perferri. *Patricio Laynes*
- 17 In Romano Collegio cùm aliquando è proponendis ad disputandum thesibus vnam iuberet induci, & Magister, qui proponebat, probabilem affirmaret, quæd Autores multi, granèque tenerent; ostendisse dicitur sextodecimo syllogismo tandem ex ea propositione perueniri ad aliam in uno Conciliorum damnatam. E tanta verò scientia nil assuebat sibi, nisi labore, nullà ambitione premens eam, ac promens. Nam si caritas requireret; absque personarum discrimine nulli parcens labori, communicabat largè, candideque cum omnibus: de cetero agebat quasi vñus è numero. Porro cùm ingenia acria, experæcta, latè capacia haud ferè ad simplicem quandam pietatis formam descendant; Ledesma piacularibus calculis, aquæ sanæ, paruis imaginibus, pijs precatiunculis, atque horum similibus, perinde ac rusticanus quispiam, aut anicula addictus erat. Scilicet non partiebatur pietatem, sed totam amplectebatur: alteque in animum demiserat, nihil habendum vile in Religione, ybi cultus refertur ad summum, ac præpotens Numen: hoc excellentior, quod maiori cum mentis humanæ subiectione. Atque hæc, quæ segnis, ac fastidiosa quorundam religio vocare minuta solet; illud inter cetera habere momentum, quod assidue vigorem pietatis, & gustum virtutis iucundum alunt, præparantque ad maxima. Certè, qui in rebus hisce occupatur animus, vt frequentissimè occurruunt, cum non dubites assidue habitare in cælo: quod aperte erat videre in Patre Ledesma: qui etiam si quid scriberet multum, parumue; singularum pagellarum in fronte Sanctissima IESV, & MARIÆ nomina, & quidem maiusculis literis figurabat. Super hæc, cùm is, qui adiutorum leprosum natura sedulus, & acer est, feruidior idem plerumque sit, ac stomachosior; nomina præposto Ledesma in exequendo suo munere mirè sedulitatis, in perferendis, si quæ obstabant, mira erat patientia: vt qui non commotione effervescentis circa præcordia humoris ad opus incitabatur; sed rationis imperio, & prudentis caritatis: quæ vi docet adhibendam curam; ita remouendam acerbitatem. Atque adeo, si quid pro suo munere existimaret quempiam admonendum; parebat nemini: sed legum more, fine ira, fine odio, ceterisque perturbationibus, quantumvis quis oblugetaretur pro suo munere, proteruius, quod postulabat yñus, exequebatur. Ex eadem cupiditatum victoria, & rationis perfecto dominatu oriebatur studium perfectæ disciplinae vigil, atque sollicitum, cum placidissima obedientia, & verecundia aduersus Moderatores, quasi Neuitij. Ita vt cùm ijs, quod opportunum in publicum duceret, diligenter exponeret; si non persuaderet, aperto stans capite, demissisque oculis, nec verbum quidem contra adderet: ab nutu obedientia non solum facto, sed nec mente audens disscipare. Neque alias virtutes, quamvis ègræ sociabiles, minus prudentia, & caritate coniunxerat. Parcus verborum, ac suo tempore copiosus, nōscens tempora, & lingue potens: subridens idem semper, atque subtristis: vt pacem beatam animi intelligeres, sed nequaquam solutam, atque incustoditam: ac Socios neque fugaret tristitia, neque levitate dissolueret; sibi austerus, alijs indulgenti propior. In erigendis, consolandisque mœstis, & pusilli animi, aut quos scrupuli angerent; pro auctoritate, ac dexteritate efficaciaz maximæ: camque ob rem adibatur à multis. In Gymnasio, multam, in doctinationibus mox præsertim in refellendis erroribus Hæreticorum, altissimæ, fœcundissimæque doctrinæ: at in domesticis exhortationibus modicus doctrinæ: in explicando yñu virtutum multis: non tam eas acutis, abstusisque referiens sententijs; quām pijs, & ad yñum spectantibus: eoque præsertim, quod nil dicebat ab sua discrepans vita, magno erat vox eius cunctis emolumento. Nemo vñquam cessantem, aut ab operæ vacuum vedit, nec nisi perraro concessis laxamentis vtebatur. Haec tenus ab communis yñu Præsidium concessu nonnihil deflectens: de cetero, ne extremo quidem tempore, cùm iam senecta & languor vgerent, adduci potuit, vt exors communis senioritatis vlla re fieret. Magnificiebat Societatem, atque amabat dulcissimè. Et multa in ea obseruabat miracula, vt verbis ipsius vtar, stupenda, non particularia, sed vniuersalia, non singulorum, sed omnium, neque alicuius temporis tantum, sed continua: quæ Dominus, inquit, IESVS augere dignetur, & magnitudine, & numero, Virgoque gloria Sanctissima MARIA, Amen. In his miraculis reponebat coniunctionem
- 18 *Hæc quæ minutæ vocantur ad maiora di-sponunt.*
- 19 *In suis seriphiæ nomina, & quidem maiusculis literis figurabat. Super hæc, cùm is, qui adiutorum leprosum natura sedulus, & acer est, feruidior idem plerumque sit, ac stomachosior; nomina præposto Ledesma in exequendo suo munere mirè sedulitatis, in perferendis, si quæ obstabant, mira erat patientia: vt qui non commotione effervescentis circa præcordia humoris ad opus incitabatur; sed rationis imperio, & prudentis caritatis: quæ vi docet adhibendam curam; ita remouendam acerbitatem. Atque adeo, si quid pro suo munere existimaret quempiam admonendum; parebat nemini: sed legum more, fine ira, fine odio, ceterisque perturbationibus, quantumvis quis oblugetaretur pro suo munere, proteruius, quod postulabat yñus, exequebatur. Ex eadem cupiditatum victoria, & rationis perfecto dominatu oriebatur studium perfectæ disciplinae vigil, atque sollicitum, cum placidissima obedientia, & verecundia aduersus Moderatores, quasi Neuitij. Ita vt cùm ijs, quod opportunum in publicum duceret, diligenter exponeret; si non persuaderet, aperto stans capite, demissisque oculis, nec verbum quidem contra adderet: ab nutu obedientia non solum facto, sed nec mente audens disscipare. Neque alias virtutes, quamvis ègræ sociabiles, minus prudentia, & caritate coniunxerat. Parcus verborum, ac suo tempore copiosus, nōscens tempora, & lingue potens: subridens idem semper, atque subtristis: vt pacem beatam animi intelligeres, sed nequaquam solutam, atque incustoditam: ac Socios neque fugaret tristitia, neque levitate dissolueret; sibi austerus, alijs indulgenti propior. In erigendis, consolandisque mœstis, & pusilli animi, aut quos scrupuli angerent; pro auctoritate, ac dexteritate efficaciaz maximæ: camque ob rem adibatur à multis. In Gymnasio, multam, in doctinationibus mox præsertim in refellendis erroribus Hæreticorum, altissimæ, fœcundissimæque doctrinæ: at in domesticis exhortationibus modicus doctrinæ: in explicando yñu virtutum multis: non tam eas acutis, abstusisque referiens sententijs; quām pijs, & ad yñum spectantibus: eoque præsertim, quod nil dicebat ab sua discrepans vita, magno erat vox eius cunctis emolumento. Nemo vñquam cessantem, aut ab operæ vacuum vedit, nec nisi perraro concessis laxamentis vtebatur. Haec tenus ab communis yñu Præsidium concessu nonnihil deflectens: de cetero, ne extremo quidem tempore, cùm iam senecta & languor vgerent, adduci potuit, vt exors communis senioritatis vlla re fieret. Magnificiebat Societatem, atque amabat dulcissimè. Et multa in ea obseruabat miracula, vt verbis ipsius vtar, stupenda, non particularia, sed vniuersalia, non singulorum, sed omnium, neque alicuius temporis tantum, sed continua: quæ Dominus, inquit, IESVS augere dignetur, & magnitudine, & numero, Virgoque gloria Sanctissima MARIA, Amen. In his miraculis reponebat coniunctionem*
- 20 *In admonendo pro suo munere nemini parebat.*
- 21 Erga superioris reverentias finius.
- 22 In Scholis multam, in doctinationibus adhuc rationibus modicam præfert doctrinam.
- 23 Otiolus non quædam sicut nec legum obliterantia immunit.
- 24 Societatem magnificiebat.

tionem caritatis inter omnes: ut longè plus Societatis filij se inuicem diligant; quām si ex eodem vtero prodijssent: tum pacem ex hac coniunctione. Donum Castitatis in iuuenibus, & olim prae*au*etis, vt nec odor fumi in eis sit. Zelum tantum in omnibus conuertendarum animarum. Quod plerique spirituales sint æquè iuuenes, iduox, ac docti: cū tamen spiritualē re vera hominem vel vnum fieri tam ardui operis sit. Tantam per Orbem terræ Societatis propagationem tam breui tempore, idque cum mutatione morum in Regionibus, ac Ciuitatibus, apud quas agit. Eximum profectum in pietate simulatque quis ingreditur, cum tanta firmitate, atque constantia; vt statim peregrinationes à Tyronibus obeantur, & virtus in occasionibus quoque perficit. Humilitatem adeo insignem nobilium, doctorum, atque eorum omnium, qui alioqui in pretio habentur. India miracula, & conuercionem. Dninam vim mouendi corda, non verbis modò, sed & solo aspectu, & incessu. Quæ omnia aiebat aduersus proteruos demonstrari posse planè in Societate esse, & esse admiranda, atque à Deo. Quibus adiiciebat mirabiles conueriones è spiritualibus Exercitijs: cū tamen ea Sanctus Pater Ignatius ante literarum studia composuerit. Et vt intelligas quām sedulus esset obseruator diuinæ clementiæ; admirabatur domesticas quoque conciones hominum adolescentium, & rudium propè ex improviso habitas, tamque feruentes, ac rerum diuinarum plenas. Quia verò intelligebat quanta in vnico Romano Collegio totius corporis agatur utilitas; peroptabat id Collegium virtute cum primis florere. Atque idcirco, qui virtutibus abundant; eos haberi in pretio: contemni verò, & parui fieri, si cui cassa pietate inesset scientia: quod, vt par est, dominaretur religio, scientia seruiret. Multum reponebat in eo, vt præter consuetas remissiones, nulla inter collegas essent commercia: colloquia autem remissione nonnis ex præscriptis à Patre Natali capitibus ducerentur. Summi item existimabat momenti ne liceret cuiuscumque agere: eoque necessarium arbitrabatur; vt recens ab Tyrocinio producti curæ veterani hominis sanctitatem præstantis committerentur, qui eos ab Tyronum, ac ceterorum Collegarum vsu segregatos, in oratione, ac deuotione proueheret. Nec Collegiorum Rectores rei familiaris cura quicquam implicari; sed tantum inspiciendo assiduè, lustrandoque Collegio, & consuendis, prōmouendisque in virtutum studio singulis, apta cuique suggestendo præsidia, intentos volueret. Præceptores autem diuinarum rerum eam cupiebat docendi viam tenere vt in huiusmodi questionibus adhiberent Christianæ fidei, ac veritatis probationem, non fusam, sed firmam: atque aduersaria argumenta contra veritatem, neque cum amplificatione proponerent, neque simul yniuersa si multa essent: sed vel singillatim, vel per partes proferrent, ac refutarent. Huc volebat intendi vi- res, vt in tota disputatione eluceret vigor fidei, quemadmodum ipse loquitur, & affectus pietatis: adeo vt etiam, qui scriptam disputationem legerent, piè afficerentur. Laudandum in primis Diuum Thomam, eiusque doctrinam: ac sicuti ab eius discedendum sententia, quod nonnisi perrardò (si quando communis Doctorum opinio contraria est) excusationem, seu interpretationem, vel distinctionem adhibendam, vt semper Doctori sancto auctoritas illibata perstaret. Nec verò Auctorum Scholasticorum quemquam irridendum, quamvis opinio eius oppugnaretur: absti- nendum à facetijs in gymnasio: nec risum datâ operâ excitandum: sed inter docen- dum subinde pios ad pietatem inferendos, vt semper oratio benè morata sit, & auditorum non magis scientiam, quām pietatem educet. Denique nouas opiniones, etiam magna cum probabilitate sese offerant, nonnisi de Studiorum Præfecti con- sensu, maturaque consultatione inducendas. Quæ ego præcepta eò libentius ex eius autographo excerpti; quod & percommoda lectantes experientur, & quam ipse docendi formam sequutus sit, planè demonstrant. Is verò tantus rerum altissimarum Magister, cū vſus poscebat, vt in Romano Collegio celebritatis cuiuspiam causâ carmina, & id genus hilariores scriptiones indicerentur; tum vt exemplo suo certos incitareret, tum vt ostenderet quanti faceret communium laborum participem sic- ri, ac denique quanto animi studio domesticas res amaret, atque complecteretur; etiam ipse aliquid acutè, ac iucundè pangebat. Quin etiam teneræ etatis iuandæ causâ non modò catechismum concinnauit breuem ediscendum pueris, & alterum

I. 10. 10. 10.

*Quædam præ-
dictabat Socie-
tatis miracula*

*25
Collegium Ro-
manum virtu-
te præstante per-
opubat.*

*26
Quales capie-
bat Collegio-
rum Rectores.*

*27
Quales Præ-
dictos diuina-
rum facultas.*

*28
Quam erga
S. Thomam re-
uidentiam.*

*29
Quam in do-
cendo grauita-
tem.*

*30
Quam cauè
nouas opinio-
nes proponen-
das.*

*31
Carmilla cum
iunioribus af-
figere solitus.*

*32
Quam cauè
nouas opinio-
nes proponen-
das.*

pauld

Historia Societatis IESV.

A.D. 1575.

- 72 paulò fusiorem ad Magistrorum institutionem; sed etiam artem grammaticam scripsit, vtens vocabulis, & phrasibus christianis; quod facilius vñà cum doctrina pueri christianos spiritus haurirent. Quibus, aliquique laboribus si non in terris, certè in Cælo gloria pari fruatur, tantoque cumulatore, quantò terrenam plenius spreuit. Dum verò anni sanctitate cuncta Roma feruent, Euerardus ad vniuersam Societatem conferuandam, perficiendamque producens curas, quæ in Congregatione generali decidenda Patres ei permiserant, magno labore cum Assistentibus mature transacta, in Prouincias misit, vt in Congregationibus Prouincialibus, quæ sub anni exitium ad legendos Procuratores coactæ sunt, vñi forent, pro gentium varietate iudicanda. Illud propriè panpertati sanctæ propisciens ad Hispanię Prouincias scripsit, ne finerent Præfides quemquam Sociorum quicquam capere ab propinquis, vel in conducedorum scriptorum pretium, vel quoquis priuatim vñus. Quippe exitiosa est multis modis ea licentia: equalitati officit, ignauiam, arrogantiam, contumaciam capientibus ingenerat, ceteris offenditionem, atque æmulandi libidinem, præter ostium, quod sensim ad maiora panditur. Anno extremo Antonium Vinchium, qui ex Rheni vi. Prouincia lectus Procurator Romam iussus præfestinarat; ad Longobardiam Prouinciam inspectandam misit: & Claudium Aquauium ad regendum Neapolitanum Collegium, Dionysio Vasquio, cui non admodum cum Salmerone conueniebat renegato, moxque remisso in Hispaniam. Sanè Hispanica domicilia, ob multos, egregiosque ad nouum Orbem transmissos, operarijs indigebant: neque admodum in Italia carus habebatur Dionysius. At Claudius ab tyrocinio inter Philosophiæ, Theologiæque studia partim ijs è Societate, qui alterum Probationis annum cum literarum studijs coniungebant, partim sodalitati Beata Virginis egregia cum laude præfectus, indè iussus docere Philosophiam, excreato post semestrem sanguine; quæ fuit causa præfecturas illi approporandi, Seminarium Romanum regebat, cùm ire Neapolim iussus est. Vere ineunte cùm Genuam periculosis factiōibus scissam Gregorius Pontifex Ioannem Moronum Cardinalem pacificatum mitteret, adiutorem ei egregio cum fructu. Extra Italiam in Cretam Insulam, atque in Illyricum operarij missi. Catarensis Episcopus cùm diceret, sat quidem Sacerdotum superiore anno missorum operâ excultum populum; sed quod permanens vtilitas foret, Clerum retinare institendum, flagitatu propè extorsit, vt rursus auxilia sibi in eam rem darentur. Itaque Thomas Radius, & Balthasar Sfondratus natione Illyricus concessi. Paro studio Epidauriensis Respublica auxilia postulavit: instituitque Vicentius Porticus recons ad eum Archiepiscopatum euectus, vir & pro sua dignitate omni dignus obsequio, & pro eximio studio, quo Nuncius Pontificius Societatem in Polonia foverat, omnia meritus. Ergo Sacerdotum egregium par Emerius de Bonis, & Iulius Mancinellus cum comite, in eam lecti prouinciam. Hi cum Archiepiscopo, & Legato ab Republica ad Pontificem misso, naui consensu quotidiano Litaniarum vñu inuestito, Nautisque, ac Vectoribus piaculari grano donatis, perque eam opportunitatem ad venerationem diuinæ Matri, ac frequentem precandi vñsum excitatis felicem cursum tenuerunt. Magnâ voluntate à summis, medijs, infirmis accepti, illud primum tempore admonente pietatis incitamentum admouere. Pridie Kalendas Septembres, cùm paulò ante peruenissent, inter Canonicos, & Clerum numero amplius sexaginta, post sacrum maximum, menstruum distributionem Sanctorum fecere, adhibita explicatione accommodâ vtilitatis, quam ex eo religionis genere par esset decerpere. Atque Archiepiscopus vt in sibi subiectis Monasterijs, quæ numero quinque sunt, ea confuetudo induceretur, imperauit. Quin etiam vbi emanauit in vulgus, adeo est libenter excepta; vt vñtrò Franciscanus Pater in suum quoque Cœnobium ab editione Archiepiscopi liberum, ac priuati Ciues permulti, magno cum animi sui fructu, & gaudio in suas domos induixerint. Piacularia grana Monasterijs ex ditione Archiepiscopi

chiepiscopi eius nomine distributa, atque accepta perliberter, additâ cohortatione loco aptâ. Duo sunt extra mœnia pauperum virtusque sexus etate fessorum recipacula, vbi gratuitò attinentur, collatâ etiam ad alimentum stipe. Hos item sapientius inuisiendo, adhortandoque ad cultum pietatis Patres plurimûm recreârunt. Primo Septembri Dominicô die, cuncti magno cum sensu pietatis, atque uberi fletu ad sacrosanctum Eucharistia epulum accessere, permultis etiam è nobilitate ad spectandum affulsi, ut quorum oculis ea rerum species noua accidebat. Id fuit sanctioris exordium instituti: nam de creuere in posterum idem Diuinum Conuiuium mensibus singulis frequentare, singulisque diebus aliquantum spatiū matutinæ preicationi in Templo pariter impendere, atque Litanias sub vesperam exequi. Interim conciones ad populum sacris quibusque diebus perpetuatae, solido, facundoque pietatis plausu: à quibus nunquam Illustrissimus Rector, & Senatus, quantumvis gravis causa interneniret, abduci se passi, egregio tum suæ Religionis documento, tum publicæ studio. Illud non mediocriter proderat, quod media in concione aliqua, ex populo opportunioribus, conscientiæ quæstio tractabatur: proponuntur.

45

In concionibus conscientiæ questionem proponuntur.

46

Ad catechesim concursus, & ardor.

47

Iuuenes ad piatem inducuntur.

48

Sodalitas nominis Iesu instituitur ad abolendum temere iurandi abusum.

49

Franciscus Lucas, & Angelus Latinus in Cretam Insulam mittuntur.

50

In Insula Cephallenia Templum restauit, & animos renouavit.

51

In Insula Zacontho instituit baptismum.

52

Hist. Soc. Iesu Tom. 4.

74

tam. Insula faciem superstitionibus, ac vitijs miserè deformatam inuenere. Triapre-
cipue habebant hominum genera, Græci schismatici, quorum amplius numerus :
Creta in misse
Crete in mīse
to inuenta illa
tu.

Græci orthodoxi: & ritus Latini cultores. Per absentiam Pastorum latè regnabat
insidia, præsertim inter Catholicos. Nam Græci Sacerdotes inopia pressi, & nu-
merosa plerique filiorum sobole, ab domo Dei ad suas domos auerterant curam :
Latini verò Pastores, locatis plerique redditibus, in Italia agebant. Ita sylvescentibus
moribus, & schismaticis haud omnino dormientibus, innocentia, verusque Dei
cultus in dies magis deterebatur. Hæc inter mala illud erat optimum, quod Insula
præferat Clarissimus Foscarinus, vir virtutis egregia, & adiuandi populi per-
studosus : cuius auctoritate nixi Patres cuncta proniora habebant. Vrbes hæc tem-
pestate solùm tres habet Creta, quam prisci Vrbibus centum inclytam cecinere :

54
Foscarinus
Crete Prior
Nostri fauct.

Candiam, vnde toti Insulae nomen, Rhetium, & Canæam. Has Nostri præcipue
sibi instituendas, renouandasque suscepere. Post duas lustratas ; Candia, vt in
Crete tribus
confiat Ciuita-
tibus.

55
Nostorum
Candia labo-
res.

Vrbe omnium principe, fixâ sede, visendis valetudinarijs, concionibus frequenti-
bus, pjsque sermonibus, vsu Diuinorum mysteriorum, explicandis conscientiæ
difficultatibus, vinclis ad triremes edocendis, solandisque, & cetera turba nautica in-
stituenda, multum profectum. Sed præcipua utilitas exitit è catechismo, quem in li-

56
Christianæ do-
ctrinæ propa-
gatio.

teratijs Iudis dissentibus pariter, & Magistris explicabant. Multos secum deportarunt
libellos, & rosaria, Multo maiorem dein numerum religiosa Sodalitas, quæ Venetijs
est pauperum erubescientium procuratrix, Augustino Barbarico impellente, summi-
fit. Horum distributione factum, vt latissimè sacra doctrina propagaretur à filijs, in

57
Collegium
Græcorum a
Gregorio Ter-
tiodecimo Ro-
mæ institutor.

Parentes quoque, ac domesticos omnes permanans. Per Ægæi quoque maris In-
sulas plurimos eorum sparsere libellorum, opportuna aduersus inscitiam leuamen-
ta. Eundem græcè transferendum curarunt : & quidem ed sensim incumbebat
Franciscus, vt Sacerdotes Græcos comitate pelletos ab errore diuelleret. Iamque
multa allegerat capita, quorum auctoritate sperabat fieri posse, vt in cuncta Insula

58
Duo graviter
egroti confes-
sione animam
corpusque cu-
rant.

catholicae fidei unitas redintegraretur: præfertim, si quod etiam moliebatur, vt
Germanorum iam stabat, ita Græcorum adolescentium statueretur in Vrbe Semi-
narium: quod Gregorius Pontifex statim magnanimâ suâ caritate complexus, hoc
ipso anno de eo instituendo in Purpuratorum Patrum Senatu retulit. Duo ex con-
fessione peccatorum etiam corpori remedium adepti. Alter nobilitate conspicuus in

59
60

grauis morbo, deque eius salute penè omnibus desperantibus, cùm offerrentur ad
expiandum animum Sacerdotes; negavit se cum quopiam confessurum, nisi cum
Parentibus Societatis : affirmans id si faceret; sperare sibi valetudinem redituram.

Neque aliter eueni : protinus à confessione relevatus breui penitus valuit. Alter,
neglecta per annos viginti pœnitentiâ, iamque depositus iacens, clariorem exper-
tus est indulgentiam Diuini Parentis. Ut enim ex animo peccatorum virus eiecit;

prositus, tanquam omnem malæ valetudinis causam vomuisset, qui pridie mori-
bundus iacuerat, postridie sanus per Vrbem inambulauit. Quo ex genere exem-
pla, licet multa passim præteream, interdum quedam aspergere, ad perennem Di-
uinæ clementiæ memoriam, pertinebit. Interim rerum, quæ in Creta gerebantur,

61
Ludouicus Ga.
Augustinus

præclara fama etiam Venetijs celebrabatur, & cariorem viris Clarissimis Societatem

Venetijs tribus reddebat : cùm tamen & ipsa in Vrbe Socij egregiè vires contendarent. Die Iouis,
ante Quadragesimam die-
gesimam die-
bus Sacramen-
tum splendidè ridianisque concionibus, secundo Ciuitatis murmure, & magno concursu, feci-
re ne tam latè debaccharetur temporis eius licentia : vt que dum passim exitibilis

dominatur hilaritas; alicubi sanctæ hebdomadæ salutaris mœstia repræsentaretur.
Mario Beringuccio Domum regente, Pater Ludouicus Gagliardus modò Vene-
gliardus Vene-
tij, modò Patauij rerum pars maxima gerendarum erat. Ea virtutis, doctriñ, fa-
tis strenue o-
cundia vi-, atque opinione pollebat, sed in primis exercenda spiritualibus medi-
peratur.

62
Augustinus

bilis quadragenario maior, cuncta in Republica gestis præclarè munieribus publicis,

Triusianus in prudentiaque, & rerum multarum scientia clarus, nuncium remittere mortalibus cu-
Societatem in ris animum induxit. Ad Clericos Regulares Theatinos studio ante propendebat :

corum

eorum vitam sibi, vt negotia fugienti, ratus aptiorem: nam in Societate in literis agendisque rebus tota versante, se id ætatis inutilem fore. Inuitabat & illuc eius per familiaris, virque magnæ famæ Surianus ingressus. Sed dum Augustinus considerat nouissimum mortis momentum, atque utram in eo articulo mallet egisse vitam diuino quodam collustratus radio, intelligens, quæ ab Societate auerterent causæ, ab existimatione sui, & proprij commodi studio proficiunt; eam sibi omnino statuit sufficiendam, in qua lateret, in qua, quemadmodum ipse ratiocinabatur, vt in tanta Doctorum hominum multitudine, postremus haberetur. Eoque magnifico animo Novellariæ Tyrocinium ad Patris Antonij Valentini pedes prostratus dixit, adesse se propè iam senem, sed vt Christi causâ repuerasceret, paratum quid iniungeretur exequi. Sed exoptare, vt se Patres infimis laicorum Fratrum obcundis miniliterijs, quod vita superesset, adiicerent. Neque deinceps minorem animi submissionem, simplicitatem, ardorem præstavit: vt vel adolescentes præiret ætatis mollitudine ad cuncta flexibiles. Leuauit clarissimi viri ad Societatem accessus desiderium Fuluij Androtij, qui in Ferrarensi Collegio, quod iam pridem regebat, sexto Kalendas Septembbris decessit, optimè de ea Ciuitatem meritus. Plurimum apud Nobilissimum quemque poterat, quorum animos pertractabat. Magni & à Duce siebat, qua ille gratia duntaxat in commoda animi ciuius viens, malebat, si quando interrogaretur, consilijs, quām audiendis confessionibus præsto esse, seueritati propior: vt dicerent quidam Aulicorum aureum Collegium posse per eum effici, si paulum indulgere nosset. Ciuitatis animos tum rectæ vitae exemplis sibi adiunxerat, tum præcipue nauandæ moribundis operâ quoties à quouis accerferetur. Complures sexus vtriusque ad vitam seueriorem traduxit, in quibus etiam nobilem fœminam, in ætatis flore, & forma præstanti viduam: ob cuius rei dolorem iuuenes quidam dissoluti, si forte loco minus frequenti Patrem deprehenderent, exhibilare cœperunt, quoad tandem & ipsi Christiana famuli Dei patientiâ fracti, cundem sibi conscientiarum suarum magistrum assumpsere. Nec mintis ille pollebat in Socijs suę curæ commissis, & ad perfectionem promouendis. Quin & mira dexteritate, si cuius labaret constantia; in propositi sanctitatem firmabat. In sui corporis cultu nullum adhibebat, nisi sanctæ paupertatis, & humilitatis ornatum, vilissimas sibi, & maximè detritis vestium legens, auctoritatemque vnicâ sanctitatem sustentans. Ex vsu quem habebat cum Deo, resque diuinæ meditanandi, libellos meditationum scripsit, qui extant, admodum pios, & legentibus salutares. Taurinensi Collegio inente anno insigne additum decus quinque sacris corporibus. Tria erant Martyrum ex illustrissima Thebaeorum legione Solutoris, Aduentoris, atque Octauij: Quartum Iulianæ Virginis, quæ magna per miracula, cùm fortissimi Herœs pro Christo cecidere, reperit, seruauitque eorum reliquias. Quintum Gufolini, qui Abbatæ Sancti Solutoris olim Abbas sanctitatis famam virtutis excellentiâ meruerat. Diuina hæc pignora ab annis ferè quadraginta, cùm Templum Diui Solutoris, & Abbatiam inter belli impotentiam Galli excidere, deposita afferuabantur in Sacello Beatae Virginis, quam vulgo Consolatam vocant, in Prioratu Sancti Andreæ. Iam Abbatia Sancti Solutoris ad Vincentium Parpaliam virum antiquæ religionis deuenerat. Is ægrè ferens beatos illos Patronos, tanquam inquiliños, & propè ignotos in commodato hospitio degere; dum quammamimè illustrandæ eorum memoriae viam vestigat; statuit certam redditum Abbatæ partem ad Collegium Societatis transferre: cum eo, vt sub nomine Solutoris, & Sociorum Tempium extrueretur, vbi meritis afficerentur honoribus. Cuius rei ab Pio Quinto Pontifice (apud quem pro Sabaudia Principe Orator augebat) potestatem facile impetravit. Iamque Templi ædificatio adornabatur. Sed incerta casuum prævenitur Abbas translationem Sanctorum pignorum maturauit. Sancti huius anni exordio cùm Hieronymi Roborei Archiepiscopi Taurinensis mox Cardinalis iussu tota Ciuitate processisset iejunium, quartodecimo Kalendas Februario ceremoniâ maximâ supplicatio instituitur, præuentibus ordine Ciuium Sodalitatibus, quæ circiter viginti sunt. Sequebantur Religiosæ familia cum apto tempori cantu, & carmine. Post eas tres à quaternis Sacerdotibus in Diaconorum habitu gestabantur arca in pompa.

intertextis auro stragulis tectæ sub umbellis, quas primi Cittium sustinebant. Prima Gussolini, secunda Julianæ corpora, tertia cineres, ac minutiora lipsana trium Martyrum Thebaorum habebat. Et hanc Collegij Sacerdotes, Seminarij illas gestabant. Quibus redintegrato ordine supplicantum succedebat Seminarium, Clerus, Canonici, eum Symphoniacorum choro præstantissimorum, claudente hunc Ordinem Archiepiscopo in Pontificali ornatu. Nouum indè, nec ante spectatum Taurini excipiebat agmen. Recens ab Duce instituti Equites Sancti Mauriti, iisque Sancti Lazari adiuncti procedebant bini in purpureis togis gemina Cruce viridi, candidaque distinctis. Hisce cingentibus, plurimas inter faces, latè maiestatem spargens, quatuor Sacerdotum ex Equitibus iisdem humeris gestabatur Area, ad vrnarum præsearum formam, artificio, & precio nobili fabretæta Roma Parpaliz impensâ: in qua seuis è fenestellis eleganter sita spectabiliora Sancti Solotoris, & Sociorum ossa per christallum visibantur, proximè sequentibus Duce Emmanuelle, Carolo Principe, & Amedeo eius liberis. Sua cuique purpurea toga longo cum syrmate crucibus magnis fulgens: spectaculum planè Taurinensis nouum.

70 *Adiuncti & Secundum & Secundissimi Principes, sacrisque Ecclesiæ.* Tum Apostolicus Nunciis, Ferrarensis, Venetusque Legatus, Archiepiscopi duo, totidem Episcopi. Magnus Cancellarius Ducus, Senatus, ac ceteri Proceres ibant postremi, inter vias populi multitudine, qui plurimus ex vicinis quoque Pagis, & Vrbibus affluxerat, impeditas. Fauit, præter opinionem, tempestas ex horrida, & ninguida, tanquam applaudente calo, repente ad supplicationis incessum in mite serenum explicata. Rector Collegij Achilles Gagliardus; cum ceteris Patribus, area, Temploque textilibus, & multâ vi carminum decore exornatis ad Sacelli fores in amiculis candidis, lucente quisque cum facie diuinos hospites multa cum religione excepero. Postridie quæ præcipua Sanctis Martyribus Taurini festa lux agitur, pridiana par acta celebritas: quam Archiepiscopus inter diuina, quæ Pontificali peregit ceremonia, præclaro Martyrum panegyrico cumulauit. Triumphantibus inter sacras gratulationes Taurinensis, Genue cuncta ciuilibus dissidijs miscebantur. Quo vbi venit Cardinalis Moronus, quem prædicti à Pontifice legatum, nullam reconciliandæ concordia viam prætermisit. Benedictum Palmium, cuius operâ & ad confessiones, &c ad capienda confilia plurimum vtebatur; iussit apud se principiò diuersari: sed ille pro veteri suo more, & religiosarum amore latebrarum, breui expressit bonam veniam in Collegium demigrandi: vbi laborem ad eundi quotidie Cardinalis necessitate geminatum religiose consuetudinis condiebat iucunditas, & abunde pensabat. Iussit quoque eum Cardinalis in Matrice Ecclesia populum alloqui. Ter ad id se Benedictus comparauerat, ter prohibitus est varijs tumultibus: ita rerum statum perturbauerat, Satan, ac nationem in primis deditam pietati à se ipsa diuersam fecerat. Nihil enim perinde publicam pietatem labefactat, quâm de dominatu certamina, vel mentes alioqui religiosas occæcantia. Tandem perseuerantia Legati vicit: ceptaque prosperè Benedictus conciones cum approbatione communi Ciuium prosecutus est, ita dictiōnem attemperans, quæque vtriusque partis maximè interest in medium afferens; vt vtraque pars ab se stare eum arbitraretur. Disserebat de Rerumpublicarum nostrarum, externaliumque disserimine: quæ leges, instituta, mores christianas dearent: quæ pacis commoda: quæ damna, & causæ dissensionum: quæ inimicitiarum intestinarum remedia: quæ ratio, ac via otij honesti, & pacis innoxiae conseruande. Hæc, & id genus alia vt vera, & vulgo grata, propensis auribus accipiebantur, & animis. Cum fructum reformidans Satan interuertere tanti boni causam tentat. Coorto inter populum tumultu, & quadam coniurationis suspicione; post captos sex, qui capita putabantur, dum alijs querendis insitunt; serpit rumor inter Jesuitas latere. Cingitur vndique Collegium. Certi homines conquirendis Coniuratis destinati; præterque eos vis magna irrumunt. Inter quos & designatos ipsum intra Collegium iurgio exorto, dum strictis se telis petunt, parum absunt, quin ira diuina permitteret religiosarum domorum importunam solicitationem foedâ cæde nobilitari. Vbi interpositu Nostrorum, aliorumque compressus furor; ad coniunctionem versi, angulos, recessusque scrutati omnes, etiam sepulchra explorarunt,

Ac

69
Equites San-
cti Mauriti, &
Sancti Lazari
comitantur.

70
Adiuncti & Se-
condum & Secun-
dissimi Princeps,
sacrique Ecclesiæ.

71
Nostræ suppli-
cationis cum
facibus occur-
sunt.

72
Taurineus. E-
piscopus lau-
datione festum
cumulauit.

73
Card. Moro-
nus Genue
dissidijs turba-
ram inuenit.

74
Benedictus
Palmius à Car-
dinali ductus
in Collegium
demigrare ma-
uult.

75
Concionatur
cum Pruden-
tia, ac fructu
maximo.

76
Collegium
turbatur præ
inani suspi-
cie latentium
seditionorum.

Ac ne fruſtrâ tantum edidisse strepitum viderentur; postquam alij ſuper alios iterum, ac tertio cuncta perueſtigando fatigarant; cum indignatione abeuntes, alij di- cebant penitus abſtruſos, & ſubiectis Collegio facibus exciendos, alij clanculum aliquo poſtico dimiſſos, alij alia, per quæ erroris ab ſe pudore in innocentes auerterent. Ea res Senatum, electoſque à populo grauiter offendit. Misere qui ipſos purgarent, denunciarentque ſuo iniuſu euemilis: plurimū ſe deferre Collegio: Inconſtituſ Se- velie omnino ſaluum, ac paratos tueri. Suspicioſes fuere varie, neque illa in leui- natu id factum dolcet Primo- bus, ad intercidendas conciones Palmij, ab ijs, quorum intererat perſuenerare diſſi- ces.

77

78

Palmij viſ ac libertas in di- cendo.

79

Vrbem tecum- dam prædicit, atque diuinat.

80

Turbatur ite- rum Ciuitas.

81

Palmius pro pace allaborat.

82

In Sicilia pe- ſis excitatur.

83

P. Paulus Man- tuanus pefte contactis in- serviens mori- tur.

84

P. Didacus in eodem munere, ac morte succe- dit.

Franciſco Conſtantino ſumma bonitas ſtatim æternæ vitæ præmia repræſentauit.

Gabriel,

- 85 Item P. Franciscus Constantinus, Gabriel Puteus, & Jo. Aut. Oliverius.
- 86 P. Constantinus in obedientia exciliuit.
- 87 Mellanae cadem lucis crassatur.
- 88 P. Io. Baptista Carminata in carce iedulitas.
- 89 Fr. Aloysius Calligares moribidis occurrentibus obiit.
- 90 In Monte Regali, & Bibone pellis non obiit Nostris.
- 91 Siraculis P. Michael Ochoia ex lapsu moritur.
- 92 Eius feruor, & sapientiam informabat. Expiabat inueteratas in scelere conscientias, excidebat Satanicæ superstitiones, quarum adeo immanem syluam reperit, ut diceret nulla in Indiarum solitudine æquæ necessariam validorum Sacerdotum securim. Interdum etiam depellebat morbos ab ægris corporibus, testante Ioanne Antonio Blondo Iosephi, & Dominici Sacerdotum in Societate germano fratre, qui ei comes ibat, etiam fœdum cancerum sanatum, qui misero homini inferius labrum, mentumque depeccabatur. Genus autem vitæ eius erat eiusmodi, ut nihil indigeret ad auctoritatem miraculis, summa comitas, indefessus labor, suauissima caritas. Vbicunque publica hospitalis domus adesset, nunquam alio diuersorio vtebatur: si ea non adesset; casâ contentus, quam Oppidani commendarent, vitam tenuem, & asperam oblatâ, vel emendicâ stipe sustentabat. Hisce recentibus, ac veteribus multorum annorum auctus laboribus; consentaneo religiosa vita exitu ægram, & collacrimantem universam Ciuitatem reliquit. Mæstæ solandæ Provinciæ opportunè Ioannes Polancus aderat, quem Inspectorem ante missum commeniorauit. In beneficio singulari reposuere Socij eius hominis se præ omnibus Provincijs dignatos esse præsentia, gratulationeque, & obseruantiâ, quantâ par erat, excepero. Ille publicè, ac priuatim agentes comiter ac paternè, alios monitis opportunitis, plerosque exercitijs spiritualibus, alios aliter correxit: omnes nouo religiose perfectionis amore succedit. Duxentos
- 93 In sanandis infirmitatibus, poteris.
- 94 Ad concilium dam sibi auctoritatem virtutis.
- 95 P. Io. Polancus Inspector in Siciliam op. portunè venit.
- 96 Eius industria, septuaginta reperit in Provincia, quos singillatim omnes allocutus est. Plurimum ac monita, ut commendabat, vt dederent se orationi, & subigendis cupiditatibus, maximè existimationis: atque in consuetudine familiari modum religiosum tenerent: nequaquam naturali tantum quodam usu, humanoque contenti: quam præcipue rem ut inculcarent, Provinciale, Rectores, Præfectos rerum spiritualium, & Confessarios, tum in hebdomadarijs cohortationibus, tum quoties se opportunitas daret, admonuit.
- 97 Correctorum Scholarium nomen odiosum non inuenirentur qui vellent è secularibus nomen Correctorum subire, tanquam lepidè mutat in Adjutorum, iutores Magistrorum cognominatos. Haud minus curam Franciscus Sunyerus nunc

Ius Poloniae Provincialis in circumeunda, ordinandaque sua Provincia intendebat. Hoc anno Jaroslavense Collegium formari cœptum. Tres latinitatis instituta palestræ. Georgius Phrysius præpositus Rector. Profectum & in religione restituenda permultum: atque prænobilis femina post diuturnam disceptationem, ut publicè vana dogmata execraretur, adducta. Sed nusquam lætius, quam Vilna, vt annis quoque proximis, regerminabat catholica seges. Memorandum spectaculum edidere quatuor germani fratres Radiulij, cùm in Collegij Templo die Louis sancto ad sacram epulum pariter accessere; Nicolaus Christophorus natu maximus, idemque Lituanie Marescalcus: Georgius erat ei proximus Vilnenis Episcopi Coadjutor: Albertus, & Stanislaus nouellæ stirpes sub anni exordia in diuinos Salvatoris translati hortos; eosdem paulò post magna cum familia parte gestiens Catholicorum gressu publicè Antistiti sacro chrismate consignandam frontem præbentes. Vnde aucta ad vulgus Diuinis mysterijs veneratio: quem si saperent mortales, pulcherrimum nobilitatis, opumque usum ducerent, posse diuinis rebus commendationem afferre. Hinc Vilna magna in vulgus ad ortodoxa inclinatio, quod nobilissimus quisque pelliciebat præcedens. Atque adeo sub Paschales ferias Hæretici, atque in Vilneni Collegio septem & quadraginta Hæretici, viginti Schismatichi Ecclesiæ redditi: quibus mox incredibili Hæreticorum dolore Minister accessit, duodecim sic redditum.

Stephanus Bathorus Polonæ Rex denunciatur.

Is, quam diudum expectabat, Sociorum in Transylvanianam expeditiōnē, dum maximè vrget, tumultibus bellicis nequivit exequi. Primum, Bechesio quodam Vngaro è Trinitariorum heresi coactâ turbulentorum manu, nouas res moliente: tum eo compresso prementibus Turcis, qui se per intestinorum motuum occasionem ad Transylvanianæ fines effuderant. Viennæ quoque pestilentia laboratum salvo Collegio: vbi cùm Cæsar Maximilianus Pragam venisset; Carolus Archidux pro eo sufficitus veterem domus Austriacæ pietatem affirmauit: præfet Austriae, etiam cùm die solenni Christi corporis, vna cum coniuge, in Collegio & rei diuinæ religiosissime interfuit, atque in supplicatione incessit, quasi refundens aquas fonti, & quam ab immortali Sole lucem accepit in obsequium eius latentis impendens. Quæ lux ut noua, quam Hæreticorum momordit, tam Catholicorum oculos exhilarauit. Et multi hic quoque ad exuendos opinionum impiarum laqueos adiuti: duo præ ceteris illaqueandorum aliorum artem tempore longo professi. Alter ab orci faucibus planè extractus, septuagenario maior, veneno ex ipsis tartareo Lutheri ore, quasi ex fonte hausto, adeo iam annis eneruatus, ut sedens impia dogmata recantaret. Magister Vitembergicus alter, grandis & ipse natu, prudens, ac doctus, & si haeresim demas, minimè malus. Is perdiu ministerium verbi Lutheranici exequatus Viennam venit in Styriam profecturus, pertusus, quemadmodum dicebat, Ministrorum, apud quos agebat, improbam vitam. Sed Viennæ thesaurum, quem non querebat, inuenit. Pellectus à Patribus, reuictus, dedoctus errores, vna cum coniuge veritatis lucem respexit. Et sanè si qui sunt non planè plumbei, nec flagitijs corrupti; non magno negotio (adeo absurdæ est hæresis, & auxilium Dei promptum) orthodoxæ veritati se reddunt. Nec à Pragensibus cessatum Socijs. Sodalitia duo instituta sub clientela diuinae Parentis: cœpti quoque hoc anno admitti Pontificij Coniunctores: sic enim appellant, quod Gregorius Summus Pontifex, vii cœperat alibi, etiam Pragæ ad certum numerum alendum paternæ benignitatis partem deriuauit. Sed curâ maximâ laboratum in exposendo Numinis patrocinio. Nam in comitijs Bohemicis, quæ hic habebantur, quatuor menses vna religionis causa exagitata. Lutherani contra Regni decretâ Catholicos duntaxat, & Hussiticos ritus permittentia sese conabantur intrudere, tanquam ab Hussiticis non discrepantes. Sed Hussita non è suo ipsis grege; sed Lupos rapaces vocabant. Quare adiunctorum Catholicis strenue dimicabant. Egregium patrabatur facinus, si potuisset ferri sententia, decernique, vii fas postulabat, pellendos. Sed quia multitudine superabat ea pestis, turbarum metu, in proximum conuentum controuersia referuata. Pragæ Rodulphus Maximini-

98
P. Franciscus Sunterius, Po-
lonie Provin-
cialis.

99
Georg. Phry-
sii Jarosla-
vieni Colla-
gij Rector.

100
Vilna Radiu-
iij fratres res
Catholicas suo
exemplo pro-
mouent.

101
Hæretici, atque
Schismatichi in
Paschate Eccle-
siae redditum.

102
Stephanus Ba-
thorus Polonæ
Rex denuncia-
tur.

103
Austriacorum
pietas erga
Sanctissinam
Eucharistiam,

104
Duo infinges
Hæretici rehi-
plicunt.

105
Pragæ Nostro-
rum labores.

106
Gregorianum
Seminarium.

107
De re catholica
dimicatio.

- 108 Rodolphus Maximiliani filius Pragæ Bohemiæ Rex coronatur, Ratibone Rex Romanorum creatur.
- 109 Gracij Nostrorum labores in redicendis Hæreticis.
- 110 Lutherati qui si ex miraculo deficiunt.
- 111 Ridicula 10 Nostros cœlumq[ue].
- 112 Secundensis Episcopus Hæreticos arguit redarguit.
- 113 Brunus Hæretici mitius se gerunt cum Novis, & ad prius trahuntur.
- 114 P. Alexander Hollerus Concionator absum Brunus tolit.
- 115 P. Bernardinus Coccius rusticos catechesi & concionibus iuuat.
- 116 Augustæ vsurarii contristatus inoleuerat.
- 117 Concubinæ trecentæ à Sacerdotibus abstractæ.
- 118 Contractus vñsuratus prohibetur ab Episcopo.
- Maximiliani filius Bohemia Rex coronatus, mox Ratisbonæ Romanorum etiam rite Rex creatus est. Vbi Franciscus Antonius Auellaneda, Hoffæus, & Theodorus Peltanus, quos ad Comitia Viri principes duxerant, obeundis Societatis munib[us], multos priuatum, ac publicè peperere vñs. Habit[us] est & Gracij Provinciales Styriæ connetus: in quo cùm recens Collegium, contendentibus industrias Socijs, prompto ad omnia Principis studio corroboraretur, & vberatem messis primiārū latit[ia] p[re]monstraret; vehementer ab Hæreticis certatum, vt maturè malum Lutheri impendens auerteretur. Propè miraculo fuerat, quod Paschalibus fe- rijs quingenti sub vna specie communicârunt: cùm ante circiter viginti numerarentur. Collegium quoque ibidem Lutheranum ruebat, non solum Archiducalis incremento, sed etiam irâ, vt apparebat, cælesti: nam Rectorem, ac tres Magistros, aliosque multos extinxerat: ac nullum ferè Auditorum præterierat intactum lues, quæ extra id Collegium non emanauit. Cuius etiam calamitatis, vt solenne est Hæreticis cuncta mala in Iesuitas referre, non dubitârunt eosdem facere autores, quasi putei illorum aquas viriasse: quod nemo, nec ex Hæreticis quidem non risit. Neque in conuentu, quem dicebam, dum Provinciales Domini, ne Iesuitæ pellantur, negant in bellum Turicum se pecuniam collaturos, quicquam attulere, quod criminis speciem haberet; sed id duntaxat vniuersitatem: Nullam se bonam fortunam, post eorum aduentum expertos. Imò, ob receptos eos, apparere & Deum, & Turcas iratos. Quæ cùm dicerentur, non defuit, qui inepto loco, seu per fôcordiam diceret id factu optimam fore, si Iesuita ipsi mitterentur ad Turcas. Quo loco Secouiensis Episcopus stultum dictum irridens: Profectò, inquit, Domini Provinciales non bene sibi consulunt hoc modo. Nam si Iesuitæ, qui sunt viri mirabiles, & plurimum valent ad homines conuertendos, mittantur ad Turcam; nihil habebitis certius, quâm fore, vt conuertant eum ad fidem Papisticam. Quod si fat; malum capitibus vestris. Idcirco magis expedit vobis, vt vestros Verbi Ministros ad eum mittatis, qui persuadeant illi Lutheranismum vestrum: atque tum vobis Turca erit clementior, & vobiscum contra Iesuitas pugnabit. Quæ in tempore dicta, cùmque multorum risu excepta, aduersarijs pudore suffusis, quavis seuera oratione grauius calumnias diluere; vt iam ipsosmet pigeret, puderetque incepti. Sed multo tamen grauius, diplomate edito eos coercuit religiosissimus Archidux. Non ita quanquam paulo ante prorsus intractabiles, Hæretici se Brunus gerebant: sed ad sustinendam eam Domum ipsi quoque stipem, ac subsidia conferebant. Perfamilis hic, atque Gracij Paschalia inter solennia notata rerum mutatio in frequenter Diuinæ mensæ. Sed quantum iam esset profectum alter Paschæ dies ostendit. Mos erat Brunus (hodieque non angustè per Septentrionem vigeret) fortassis olim ab reli- gione ortus, sed in intemperantiam magna ex parte degenerauit: vt secunda Paschalium feriarum egressi ex Urbe dicerent se in Emaus profisci: cùm ad Popinas suburbanas, & compotationes irent. Quam indignitatem cùm Pater Alexander Hollerus Concionator die Sancto Paschæ grauiter exagitasset; postridie populus, nec inuitatus, nec villo edito campanæ signo, pro ebrio illo egressu, in Sacellum Domus Nostræ conuénit magnâ frequentiâ: quibus ne decesserit sua hilaritas sobria & salubris; Concionator quanquam extemporariam, lautam verbi Diuini cœnam è suggestu dedit. Atque Hollerus quidem Urbanos maximè tractabat: at Pater Bernardus Coccius in suburbanum Templum desertum, olim Benedictinorum, cui loco vulgo nomen Cumarof, singulis diebus excurrens ad rem diuinam, atque Euangeliæ explicationem, magno fructu, quatuor Pagorum rusticos conuocabat. Dilingani interim, atque Augustani Socij in maximis versabantur angustijs. Augustæ iam pridem vulgo, ac sine scrupulo dabant feonori pecuniam, quinos è cenis tenis vñsra nomine exigentes; cum ea duntaxat condicione, vt qui recuperare fortem velleret, debitorem sex ante mensibus appellaret. Quod negotium Romæ diligenter expensum Theologi multi pro iniquo damnârant. Hinc Antistes cùm ab huius initio anni Societate interius vtens, reformatæ suæ Ecclesiæ manum serio admouisset, & publica in primis scandala amoliri exorsus, amplius trecentas Concubinas ab Sacerdotum finu abstraxisset; illum quoque publicæ injuriæ mercatum enersurus,

euersurus, edito diplomate, eo quæstū implicitos veruit ab Confessarijs absolui. Com-
mouit vniuersam Augustam id edictum, & pars inuidiæ maxima in Dilinganos Socios. 119
vertit: quod se ei negotio Pater Gaspar Eiuodus Anglus immiscuerat: eoque populi
tumultus processit; vt coactus sit Episcopus reuocare edictum: qui paulò post etiam
è vita concedens omni liberatus est cura, quæ geminata est Confessarijs. Nam de
qualitate contractus consultus Romæ Pontifex; planè iniquum respondit. Neque
absoluendos, qui non abstinerent. Sed neque in suggestu, neque in cathedra eam
rem tractandam, ne daretur turbis occasio: Quæ cùm respondisset Pontifex; Epis-
copus, qui demortuo succedit, iussit absolui: ex quo & in Collegium, quod confue-
tis etiam subfidijs ex Episcopali mensa spoliavit: atque in multos Parochos postha-
bentes conscientiæ suæ vexationes quilibet, grauis insectatio coorta. Et hoc anno 120
Spirense Collegium exagitauit Hæretici, Senatus expoliare ope conati. Itaque 121
Natali Sancti Iohannis Baptiste die, dum concordiam cum Clero initam Senatus in
principi Templo instaurat; publicè professus est, se eius federis vi nullam debere
Societati defensionem. Addidere causas ex adeo frigidis, atque imprudentibus ca-
lumnijs mendicatas, vt pro seditione, odioque Iesuitarum, quod spectabatur, rei in-
dignitas commiserationem pepererit aduersus innocentes, odiumque retorserit in
auctores iniuriaz. Commouit ea res grauissimè Ecclesiasticos. Canonici publicè in 122
Senatu conquesti sunt, sibi, ac Societati illatam temere iniuriam, miro Decani studio ab Episcopo.
sc prius, quām Societatem Spira ejiciendum dicitantis. Episcopus accito statim
Rectore Collegij, suoq[ue] patrocinio largè delato, insuper à Cæsare literas exorauit,
per quas Senatu Societatis defensionem mandabat. Ita Senatus paulatim emolitus, 123
capitale statuit, si quis Iesuitas dicto, factōne violaret. Hac exagitatum procella Col-
legium pestifera lues arripuit: tres extinti: ceteros fuga seruauit, qui extremo No-
vembri, malo iam emortuo, regressi munia intermissa repetiere. Nec Treuiris sat 124
quietæ res, tentante Senatu nouam inducere scholam, repugnante cum Academia An-
tistite, plerisque ex improbissimis dissidij causam in Societatem conuertentibus: con-
iecturâ tametsi falsâ, non tamen absurdâ. Nempe è sua ipsorum conscientia: quia
non ludum literarium, sed magisterium impietatis moliebantur. At Coloniae, post
luctuosum anni superioris casum, supra opinionem, ac vota fluebant omnia pla-
cidissimè, cum fructu, & gratia Ciuitatis. Hoc anno primùm ad domesticum Sa-
cellum iam non nihil auctum, aditus externis datus est, & germanica ibi concio
instituta. Due quoque conflatae Sodalitates: altera Sanctissimi Sacramenti, altera in-
tegerrimæ Dei Matris, quæ in eximiam brevi molem creuere. Stationes in Eisel-
dia, & Badensi Ducatu etiamnum continuatae. Heiligenstadij in Eisfeldia, ius-
su Principis Collegium præparantis, sub annum extremum gymnasium apertum. 125
Sed Forchemio discessum, fructibus, qui ex eo genere temporiarum Stationum
expetuntur abundè lectis, amplius biennij cultura. Nam Pater Christianus, & Mat-
thias, cum doméstico adiutore, xates omnes, ordinesque complexi, laudabili arti-
ficio, & constanti labore cuncta ad Religionis florentissimæ faciem renouârant. Pue-
ri, puellæ, ac rudior populus catechismum Canisij, adiunctaque preculas, & rosarij
tractandi viam rectè percepérant. Ambigui religionis, nutantesque dubitationem,
plurimi hæresim exuerant. Vniuersè omnes Diuinorum eloquiorum, & sacra-
mentorum pabulo saginati: Sacerdotibus ad ea subministranda inflammatis, edociti-
que, ac directorio Polanci donatis. Ad hæc publicas Misericordie domos, sive in
quibus ægroti, sive in quibus peregrini alerentur, celeberrimis quibusque diebus
diuinorum usurpatione curauerant: quanquam fuit cum leprosis aliquandiu alter-
candum: quorum peior födabat animum lepra, quām corpus. Hæretica femina
Nosocomij procuratrix serebat, nutriebatque diram pestem: adeo facilè deterri-
ma propagantur. Quâ Senatus iussu amandata, per purgato animo elephantiaci
calamitate corporis pró segete ad æternam totius hominis felicitatem vti cœpere.
Inopes quoque, ac mendicos huus, æternæque vitæ subleuauerunt bonis: qui-
bus quod feliçis diebus, ad mendicandum, & tuam colligendam annonam dispersi, 126
catechesi non interestent; diem Veneris propriè destinarunt: additâ post solennem
institutionem, & cantum, quæ ad conueniendum pelliceret, commoda stipe: præ-
127

Hist. Soc. Iesu Tom. 4.

L

claro

130

Dissoluitur Re-
sidenzia For-
chemensis fru-
cta collecto.

claro innuento, vt idem & leuamentum egestati esset corporis, & succurrendi animo inuitamentum: quæque nimium stimulat mortalium rerum inopia, rerum diuinarum, quæ languide mouet, fami quodammodo obsonaret. Iam libellorum catholicorum ingens vulgaris erat numerus, ingens hæreticorum incensus: & ad sanctam simulationem vicini vndeque Pastores allapsâ boni odoris suauitate erecti. His ergo, & id genus Forchemij perpetratis, quanquam tanquam peractâ messe maturus erat Euangelicis Colonis ad sua regreslus tecta, quâ vires ad nonos labores in domestico religiose disciplina otio repararent; tamen populus Forchemensis, quæ ac Bambergensis, tanquam in fementis opportunitate deserti, condolueret.

131
Malè fundatum Dionanti-
num Collegium dissoluitur.

132
Traiectensis
Collegij exor-
dia.

133
Antuerpiæ no-
rum Templum
dicatur.

134
P. Christophorus Rodericus Belgo reliquo Lauretano Collegio præfici-
tur.

135
Collegij Mus-
sipontani pro-
gressus.

136
Salmæ Virtu-
nensis Episcopi
virtutes, &
mors.

137
Biturigeni re-
centi Collegio
Bernardinus Caftorius pra-
cti.

138
Abbas Nique-
tus eius Colle-
gij fundator.

139
Gallia: Bellici
tumultus.

140
Sacerdos Mo-
tae innocentissimæ, Stephanus nomine, flexis ad carnificum conspectum geni-
nachus ab Hu-
gonottis pro si-
de intermititur.

Haud minor Dionanti gemitus Collegij discessu: quin ed etiam acerbior, quo bono diutius, pleniusque posse priuabantur. Id Præposito Generali inscio, olim Socij in excursionem missi, aperto ludo, inchoarant, nullis fundamentis innixum: deincepsque pre carium steterat populi rogatu. Sed cum iam Collegium Traiecti adolesceret in propinquo, breuique surrectum Leodij speraretur; Dionantinis eâ spore recreatis, supellestis vel in pauperes, vel domos pias distributâ, & qua maioris momenti priuati donauerant, suis cuique fideliter redditis, ad Collegia, qua magis capacia incrementi essent, firmanda, ex Congregationis postrema generalis mandato, operarij traducti: plerique Traiectum: vbi ineunte Iulio tres latinitatis aperte Scholæ. Annî iam initio secundissimo eventu totidem patuerant Antuerpiæ: & nouum ibi Templum dedicatum; Ludouico Requesensi Belgij Præfecto, Senatuque, ac populo Antuerpiensi spectantibus, additâ concione ab Episcopo. Dicta etiam sunt inter Clerum, & Collegium ad semina elidenda discordiarum, certæ conditio- nes. Ibidem Pater Christophorus Rodericus præclaro erga Ciues functus est of- ficio caritatis, dum Requesensem mitigat, prditionis consilijs detectis acerrime animaduertentem in consciens. Sed mox infestum valetudini cœlum expertus, simul cupiens à familiaritatibus Principum quam longissimè abesse, & confessionum eorum tricis expediri, reuocatus in Italiam est, atque Lauretano Collegio præposi- tus: quam sibi ipse ærumnis, atque ætate iam grauior, eoque magis opera sedentariae, quam peregrinationibus aptus, præcipue sedem optarat. Iam Collegium Mus- sipontanum in Lotharingia maiore fama tollebat caput. Convictores admissi exter- no eis Oeconomio probatae virtutis præfecto. Accurrebant è vicinis quoque Germaniæ Ciuitatibus auditores ab Hæreticorum disciplina elapsi. Cardinalis Guifius in- choatan à Carolo foundationem expleuit. Rerum Collegij componendarum præci- pius administer fuit Salmæ Virguncula Episcopus: qui dum supplicationibus instat, adeundis nudo pede Templis, distribuendâ populis inter sacra quotidie dape cœlesti, alijsque pijs laboribus ad auertendos diuinâ ope Rhetos, qui Condœ Princi- pe magno numero Lotharingiæ imminabant, morbo correptus, quinto die sanctissi- mè obiit, ingenti pecunia vi pios in vius legatâ, nec leui summâ Collegio, quod Virduni ipse instituerat adificando. Autumno nouum in Biturigibus Collegium in- choatum est, institutis Scholis Bernardino Castorio Rectore. Id egregiæ vir pietatis Abbas Niquetus iam diu moliebatur, qui quâ res certius exitum sortiretur, & facilius confirmationem à Senatu Regio exoraret; effecti ut Archiepiscopi, ac Se- natorum rogatu Henricus ipse Rex noui se Collegij fundatorem diceret. Et qui- dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat: cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans- gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto. Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr- ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro- curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit, vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca- sae Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem pro-

curantium externorum Sacerdotum unum Hæretici interfecere. Fortè euénit,

vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religioſi duo ex Monachis Ca-

sæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vi-

dem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis se tradere Societati optabat:

cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valeudo, diuinique maioris obsequij res- pectus obstitit. Bellici interim tumultus majori mole hoc anno resurrexere: trans-

gresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto.

Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per pr-

ditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem

summa proposiere. Non multò post recepta ab Regis Andauisa est. Quos inter tumultus, Henrico enixè patrocinante, Socijs per Galliam sat fuit quietis. Vni Maldonato Parisijs nimia, vt opinio fuit, fama obfuit: quæ cùm iam æmolorum officere rationibus videretur; procellam ei molestam potius, quām periculosa exciuit. Bieno ante inter differendum de peccato originis; de integrerrimæ Dei Matri Concepcionis id tradiderat, quod Ecclesia Romana docet: non constare fidei Catholicæ dogmate ab communi eam lege fuisse exemptam. Hanc placuit emulsi, tanquam Sordi bonè decretis aduersariam sententiam, pro hæretica notare: vt intelligas, quām deesset audiis columniarum opportuna materia, qui adeo ab suis rationibus alienam arriperent. Quod ne ipsos quidem omnino latuit: eoque mox alteram de Purgatorio Maldonati opinionem adiecerat. Denisetus quidam vnius Collegiorum Rector multis dubiæ fidei notis insignis sive vltro, sive aliorum industu publicè contra sententiam de Conceptione inuehi coepit: ac Maldonatum ad Academia Præsidem accersere. Qui cùm respondisset in corpus Academæ Collegium Societatis cooptare nondum Academicis placuisse; res ad Antistitem defertur. Is pronunciat, quæ de ea re Maldonatus docuerit, cùm Romanæ, Catholicæque Ecclesiæ sensu congruere, & mandatur typis sententia. Tum potentiores aduersarij exorti Claudius Sainctes Ebroicensis Episcopus, Pellettarius Academæ Prodecanus, ac Faber Doctor & ipse insignis. Claudius cum ante Maldonati doctrinam admiraretur, ciuiusque Scholas per amanuensem exciperet, atque multa ex ijs in editos à se libros transtulisse profiteretur, quodd anno superiore delatus ad Pontificem fuerat, quasi contra eum concionaretur; timens ne id confirmationi Episcopatus incommodaret, falsoque ab Iesuitis delationem suspicatus profectam; mutata continuò voluntate, percutut Maldonati scripta coepit, nōnosque notare, demum ducem se æmolorum efficere. Non necesse est referre quemadmodum suam contra communem Romanæ Ecclesiæ sententiam confirmarent, ne pijs, ac doctis viris videar obtristasse. Sed mala causa, quoquomodo tuearis, malè defenditur. Tridentinum Concilium obijcentibus; respondebant id non esse receptum in Gallia. Gregorius Pontifex controversiæ cognitæ auctor fuit Episcopo Diplomatis Pij Quinti promulgandi. Sed oblitus Maldonatus ne nimis acerbum Doctoribus vulnus imponeretur. Quæ cùm Pontifici moderatio temporis causâ placuisset; dedit ad Nuncium suum, ad Cardinales Borbonum, & Guijum: itemque Episcopos Altisidorensem, & Andegauensem Apostolicas literas, per quas potestatem faciebat controversiæ compendiæ: quod & Rex nonnullis Præsidibus, atque Senatorijs viris demandauit. Annum propè ipsum molesta causa tenuit: dum hinc ipsa pro se res, inde multorum autoritatem pollutum pugnat existimatio. Tandem sensim mitigatis animis, neque Maldonato, qui sanè hoc in certamine egregia dedit modestiæ, atque obedientiæ documenta, instante, rem consenescere passi sunt. In eo Maldonatus non satisfecit, quodd gliscente tempestate, scholas intermisit, vt quidem se ipse purgabat, ne postquam pro se Episcopus pronunciariat, si docere pergeret, canere triumphum videretur. Romani tamen Patres ne id commoti animi, ac minus patientis speciem haberet veriti, repete labores iussere: quod anno insequenti miro omnium plausu, atque approbatione fecit, honoratorum auditorum, insigniumque personarum pulcherrima corona, in quibus ipse Pellettarius bono cunctis exemplo spectabatur. Ut verò discordiarum semina penitus, si fieri posset, exciderentur: Rex, ac viri Principes multi vehementer vrgebant, vt in Academæ corpus Societatis Collegium cooptaretur: cuius rei exitum in tempore memorabo. Adnectantur turbæ turbis, Hispanicæ Gallicis. Administrabat Valentia Regnum Ignicus Lopius Mendoza Mondoxaris Marchio, inter quem & Ioannem Riberam Patriarcham, & Archiepiscopum Valentiniū iam diu præcellendi æmulatio gliscet: quo nullum habet Satan aerius discordiarum telum. Nuper Prorex, quodam sacrificante Episcopo, Sacerdotem, qui ab Euangeliō recitato sacrum volumen sibi deosculandum attulerat; quodd stans porrigeret, cogenerat spectante populo manu iniecta porrigere flexo genu, hand sine aduerso murmure, periculoque dissidijs grauissimi, Sed Petrus Villalba Provincialis, quo Prorex Confessario vtebatur, cùm

141
Maldonati de
Conceptione
B. V. ac Purga-
torio judicium
Sorbonici Pa-
risijs calum-
niantur.

142
Denisetus cum
dem Maldona-
tum taxat.

143
Item Claudio
Ebroicensis E-
piscopus Pel-
lettarius Aca-
demæ Prode-
canus, & Fa-

144
Tumultus fo-
cientur.

145
Hispanie res.

- 146 Petrus Villalba Provincialis nacentem tumultum sedat.
- 147 P. Michael Gubernio concionante Proter offenditur.
- 148 Proter P. Gubernium Valentia discedere iubet.
- 149 Minis impellit. Collegij bona se inuisurum. Ad hanc denunciationem, vt res publicè gerebatur, vniuersa Ciuitas oculos arrexit, spectatura quid consilij Patres caperent. Apparebat iussum iniquum, extraquæ secularem potestatem. Qui Patriarcha à consiliis aderant, libertatem agi Ecclesiasticam clamabant. Venisse tempus, quo vicietas cauam rum de Societate mundus experimentum caperet: rectum necne, ac sincerum honesti corant. Stum, & catholici iuris propagationem, an possessiones, quod vulgus loquitur, &
- 150 Archiepiscopi Consiliarii So- nianus mittitur ad montem dum Regem. Alphonius Romanorum, quin quam profitetur religionem, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ defensionem, verba inania sint, & vilia, vbi cum latifundijs proprijs, optimisque redditibus in contentionem veniant. Hisce sermonibus non solùm inter Ecclesiasticos, sed cuncto in populo feruentibus, statuit Villalua, misso ad Regem edocendum Alphonso Romano, Gubernium extra Valentiam, dum quid certius ab Rege cognosceret, haud quoquam mittere. Interim dicta à Prorege dies exit, ac protinus bona Collegij occupantur. Archiepiscopus anathemate Iudiccs obstringit, cessationem à diuinis indicit: tota Ciuitas scinditur in factiones. His ab Rege interuenient literæ. Nil iubens, significabat optare se Gubernium tantisper Valentia abduci: Proregem ab occupatis bonis facessere: Patriacham diuinarum rerum restituere libertatem. Quæ ad effectum deducta reddidere pacem: ac Proregem tum alij, tum præcipue Franciscus Mendoza eius filius, iuuenis omnibus virtutibus ornatissimus, toti Societati obstringit.
- 152 Proter Coll- gij bona inua- dit.
- 153 Archiepiscopus Judices anathe- mate, Ciuita- tem interdicto obstringit.
- 154 Regis repon- so omnia fe- dantur.
- 155 Proter Socie- tati reconcilia- tur.
- 156 Everardus Pro- vincialis Pro- mandat vt in- dñe si Concionatores ceteri vtantur; nec tam crebra fore ab laicis Magistratibus certamina, nec tot populorum scandala, nec sacras dignitates ita passim proculatum iri. Id genus multa multi iactabant. Ceterum hominum sub obedientia viuentium haud dubium peccatum est, vbi in rebus adeo grauibus, non interrogatis Moderatoribus, suo velificantur arbitrio: præsertim cùm vnius hominis conatus, vt nunc sese habent humanæ res, multum habeat strepitus, momenti parum: atque instar eorum medicamentorum, quæ vitios corporum humores excitant, non egerunt; longè magis obsint, quæ proslint. Eam ob rem Societas, quæ in turbulento rerum mortalium quasi Oceano, opem si possit, naufragantibus allatura versatur; summoperè abstineat necesse est ab ijs attrectandis, à quibus plus ulceris faciat, quæ medicinae. Quod Deo aspirante, excubantibusque Moderatoribus diligenter totum corpus custodit. Quanquam vt ne quis vñquam è tanto numero quicquam siue prudens, siue imprudens committat, dum hac infirmitate circundamur,
- 157 Non est Societas, quæ Pri- capes offendunt tangere.

optandum

optandum magis, quām sperandum est: & potius quōd non crebrō eueniant scandala, quām quōd aliquando eueniant, admirandum. Quām verō Societas ad innuidiosa munia, quamvis specie blandientia, se non solūm non inserat, sed oblata retribus te inge-

pellat; idem sub tempore in eadem perspectum Hispania est. Rex, & Apostolicus Nuncius Religiosorum quorundam, & Cleri emendationem toto Regno molie-

bantur. In eam rem Societas operam destinabant: arque ad res tacitè cognoscendas Consaluum Menendem Madritani Collegij Rectorem, licet multū relutantem, coegerunt pergere. Quod vbi Patri Generali innotuit, Gregorium Pontificem diligenter admonuit, quantum ea res cetera Instituti Societatis perturbaret munera: quām parūm ad emendationem, quāc intendebatur conferret: rogat bono Societatis nomini, concordia, pacique cum sacris Ordinibus, vtilitati omnium consulat. Indē permotus, quod supra significauit, ad suum in Hispania Internuncium literas dedit, quibus iubebat omnino abstinere ab Societatis hominibus tum in ea, tum in eiusdem modi causis ab instituto ipsius alienis occupandis. Quod in tunc.

alias quoque scriptum est partes: & multa eius generis negotia inuidiosæ pompæ excisa. Nec tamen, quod saluis institutis priuatim conferri ad correctionem publicam potuit, prætermissum est. Nam cū ad excidenda nefanda sacrilegia, qua alii cubi per occasionem sacræ confessionis existebant, id crimen fidei Quæsitores sibi excepissent: & Pontifex simul ac Rex nouā formā, Italicorum instar, Confessario-

rum subsellia ædificari iussissent; ceterorum plerisque cunctantibus, Societas obedientiæ præiuit exemplo: addiditque monitum Pater Generalis, ut cuncti Societatis Sacerdotes studerent eō seminarum pietatem redigere, vt singulis Dominicis satis haberent de peccatis confiteri. Extitit & Naualcarneri turba non leuis super com-

mittendo ædibus Collegij eius Oppidi templo: vbi illud tantum notārim, & hunc inde ortum turbinem, quōd Alphonsus Sancius Collegij Rector, non exploratā suo- rum Præsidum voluntate, transiit à Collegio ad Templum aperuerat. Tanti ēt turbæ luc-

momenti est obedientia. Nec immerit finiteos errare Deus, qui ēt ab eius ordinaria prouidentiæ ratione subtrahentes, siveque innixi prudentiæ à regia dearrant via. Granatæ hoc anno ædificatio noui Templi inchoata. Petrus Guerrierus Antistes initium fecit: qui benè magnâ ad ædificij, alimentorumque Collegij impensam, pecunia collatâ summâ, suo magno gaudio Collegij fundator declaratus est.

Collegij quoque Compostellani semina iaciebantur. Cum enim annum iam Consaluius Consaluius fructu vberimo versatus in ea Ciuitate esset: eiique ægrotanti Paulus Hernandus successor, qui & Archiepiscopo Francisco Blanco Dioecesim lustranti, pari cum laude, & populi commodis adfuit; bonus Antistes nihil ardentiū, quām stabilem Societatis familiam apud se habere optabat. Collegium interim Numantinum longo ante satum tempore maturitatem accepit. Sorianam hodie vul-

gus appellat, quā Latinis fuit Numantia. Vrbs priscis quoque seculis clara in veteri Castella. Cælum faluberrimum, agrum peramplum habet, magnam partem montanum. Primus Numantia Societatis notitiam præbuit Pater Ioannes Baptista Martinius indidem oriundus domesticorum causâ negotiorum missus: qui semel auditus ē suggestu, probatusque, retentante Cinitate, Moderatorum consensu ad sex per-

stitit menses apud Bernardum Molinam doctrinæ Christianæ Praefectum, eximiens bonitatis virum, qui institutionem Collegij cū pro virili iuuisse, eiusdem in Templo demum mortuus requiescit. Ex probato Martinij experimento multis Numantinorum Collegij voluntas exarsit: in primis nobili Virgini Ioannæ Mendozæ.

Hęc Ioannis Turrij Mendozæ viri inter suos primarij, & Ioannæ Toletanæ filia, Matris consilium sequuta, quę post viri obitum in Berlangense Cœnobium secesserat, cū perpetuam Deo integratatem consecrasset, siam quoque rem domesticam religioni statuerat dedicare: eoque Collegij Societatis institutionem audiē atripiuit.

Verum quia voluntatem eius minime adæquabat facultas; his anno millesimo quintubus interualla missionibus transmisum est, donec Ioannam Mariam Sororem suam viro, suscepitque ex ea filiola orbatam impulit, vt fundationem expleret. Itaque admissum hoc anno Collegium est: atque initio aliquot Patres in ædibus ad Sanctæ

Neque in inuidiosis munib; te inge-

P. Generalis
Pontificē regat
ne ad Cletum
per Hispaniam
reformandum
Societatis Pa-
ties adhibeantur.

Obiuet à Pon-

Subsellia Con-
fessorum in
Hispania te-
formata.

Feminatum
confessiones ad
ostendum No-
tros redigete
sunt P. Gene-

Sine obedien-
tia duci faci-
cedunt.

Cousalus Co-
laluus, & Pau-
lus Hernandus
Collegej Com-
postellani semi-
na iacent.

Collegium
Numantinum,
fundatur.

P. Ioannes Ba-
ptista Marti-
nius in concio-
ne auditus Col-
legij deside-
rium exierat.

Bernardus
Molina Colle-
gium promo-
uet.

Ioanna Mendo-
za suis faculta-
tibus iubat.

Maria Mendo-
za fundatio-
nem expletu-

Mariæ

- 171 P. Ioannes O.
fortius primus
Rector.
- 172 Multa incœm
moda cuicis
patientia.
- 173 Tarragonæ
Domus proba-
tionis à Card.
Ceruantes insti-
tuitur.
- 174 P. Alphonsus
Romanus cum
Socijs proxi-
mos iuuant.
- 175 Cardinalis mo-
riens Colle-
giuum suo ate-
fubleuat.
- 176 Domus Profel-
fa Xerensis in-
choatur per P.
Io. Fries, &
Laurentium
Alphonsum.
- 177 P. Constantii
Esquinelij ini-
diatum procu-
ratoris mors,
& laudes.
- 178 Jacobus de Lu-
na illi suffici-
tur.
- 179 P. Io. Castane-
de, mors voca-
tio, & virtutes.
- 180 Raphaël Pe-
trinus occum-
bit ex motbo.
- 181 P. Christophe-
rus Colladus
ex fulmine.
- 182 Religiosos
mors non in-
uenit impata-
tos.
- Mariæ de Spino diuersati, mox in conductam domum ad Sancti Sebastiani migrarunt, Ibi primum ordinatum Collegium duodecim incolarum, & litteraria institutio cœpta, Ioanne Osorio primo Rectore. Fuere & hic, vt alibi solent, ardua initia, multaque ab æmulatione, non bona, multa ab rerum egestate, domiciliisque difficultate tolerata: quæ, Deo tandem propitio, constans patientia, efficacissime virtutis nunquam interruptus, aut hebetatus fulgor euicit. Tarragonæ Domum probationis Cardinalis Ceruantes instituebat. Iamque ad captandum situm, atque interim Tarragonenses iuuandos ineunte estatæ cum Sacerdotibus binis, ac laicis Alphonsus Romanus ed contenterat. Qui omnes in Vrbe, agroque præclaras fecere operas. Sed extitit pretium maximè è moribundis. Nam cum tria essent Tarragonæ Cœnobia Religiosorum, sed extra Vrbis mœnia, quæ eo tempore amplificabantur, & muniebantur; si necessitas noctu ingnneret, quod alijs clausis Vrbis portis excludebantur, ad nouos Religiosos perfugium omnes habebant. Hi commodatis in Vrbe ædibus ab honesto Sacerdote, vicinoque ijs Sancti Laurentij Templo vrebantur: Cardinalisque, ac Prioris Neboti viri virtutis amantissimi alebantur impendijs: eâ curâ, vt Cardinalis paternam prouidentiam, Prior maternam indulgentiam exhiberet: cum repente quindecim spatio dierum orbati vtroque sunt. Sed Deus, qui famulos suos ad immortales voluit spes erigere, ac docere sibi nequaquam necessaria ea præsidia, quibus nos maximè nitimur, opus prouexit. Nam & Cardinalis testamento commodum addixit censem: & Ciuitas multâ voluntate situm, quem Cardinalis Templo, domuique extruendis destinauerat, dedit, & multa insuper perstudiosi animi pignora. Xerensis quoque Domus (Assidonam olim dictum Oppidum putant) inchoata habendis Professis: non magno aliquo iniuramento Ciuium priuatum, aut publicè, sed cuicunque opportunam manum iniiciendam Bæticis Patribus existimantibus propter eximium vsum, quem illic domus, vt Sancti Lucae Portui vicina, habere poterat, præsertim ad nauigationes Indianorum Occidentis. Itaque Nouembri mense, conducto in domicilio Ioannes Fries, & Laurentius Alphonsus docti, experientesque Sacerdotes, cum domesticè operæ administro, eam fedem inchoanere. Magno Indianorum Occidentis incommodo Pater Cousaluu Esquinelius Procurator earum primus, dum in ordinando illo officio sedulus elaborat, Hispali pridie Idus Augusti decessit. In Madritana Curia aliquot annos cum laude Prouinciarum Hispanicarum causas procurarat. Quippe ad Societatem iuris scientiæ clarus, natuque iam grandior accesserat. Quo etiam incitatiore cursu, atque æquabiliore constantiâ, vt ferè fit, ad perfectam virtutem, præcipue ad existimationem sui proculcandam capessuit, supernumque ad vsque spiritum tenuit cursum. Procuratoris munus post eum Iacobus de Luna exceptit. Obiit & Pinthiæ pridie Idus Junij Domi Professorum Ioannes Castaneda post quinque & viginti annos in diuino famulatu exactos: ad religiosa olim vitæ voluntatem incensus pī lectione libelli, in quem forte in libraria taberna incidit: Tanti refert copiam in Ciuitatibus esse piorum voluminum, quæ vel non quærentium in manus incurvant. Valebat in suggestu. Cunctas virtutes, sed studiosus pudicitiam, obedientiamque coluerat: sed proximo anno cum inconsiderato abruptus zelo instituendi Guadalaxare, vndè erat oriundus, Collegij Præsidibus inconsultis negotium mouisset; idque Ciuitas, & multi Principes acriter suscepissent; neque in eo refutando, quod ita oportebat, molestia parum Superiores haussissent; iam moribundus, cum sincerius indicium est, eâ re grauissimè doluit, rogauitque Ioannem Emmanuel Domus Præpositum, vt nomine suo à Patre Generali veniam precaretur. Raphaël Peregrinus dum Cæsar Augusta, vbi Collegium regebat, Valentiam pergit, vitæ cursum peregit sexto Nonas Maij, vir magna modestiæ, & iuuandi proximos audiens, vel supra vires: in Maiore Baleari natus, annum circiter vigescimus in religioso conuictu agens. Hos per consueta morborum tela mors rapuit. At Christophorus Colladus magnæ virtutis, atque expectationis Sacerdotem in ipso iuuentæ flore collapsum fulmen Barcinonæ pridie Idus Septembbris extinxit. Paulò antè diuinam rem fecerat, tuncque lances in culina tergebat. Itaque quanquam ex improviso aggressu, tamen optimèpræparatum, inque sancte humilitatis, atque obedientiæ ministerio mors deprehendit: quæ inter ceteras religiosæ vitæ commoditas est

est amplissima: vt nisi planè perire vltro velis; supremo illo articulo, quo de beata, vel misera aeternitate deciditur, nequeas imparatus offendit. Lusitania Ludouicum Consalnum de Camera amisit: è prima nobilitate virum, sed haud dubie virtutibus clarorem. Per carus olim vixit Sancto Parenti Societatis Ignatio: & sub eo aliquando Romanæ Professorum Domui Minister præfuit, diligens eius virtutum observator idem & imitator: ex cuius etiam ore multa de eius vita excepta in commentarios retulit. Electus inde in prima Congregatione Alijstens, perinuitus, vt in loco memoraui, translatus est in Lusitaniam ad Sebastiani Regis institutionem: cuius & confessiones audijt usque ad proximum ante hunc annum, cùm se ab aliis expeditius traxit: quod reliquum erat vita sibi viciurus. Frequentibus totâ vita exercitus morbis, & oculis propè orbatus; non solum patienti captus rædio non est; sed cùm mortales consueuerint facilem è vita exitum inter votorum prima experientia; ipse Deum rogauit, vt diutino se ante mortem, ac molesto languore cruciaret, vnde proficeret, inque suæ utilitatis cognitionem penitus descenderet: quod consequutus, longâ quartanâ, qua tandem in hecticæ eausit, consumptus est. Dum sacraunctione præmunitur, Fratres magno numero circumfulos ad perseuerantiam, utique veri, ac germani essent Ignatii filii, & sui ipsorum Victoria studiosi: ante omnia, vt sibi condonarent, qua minus recta præbusset exempla cohortatus est. Interrogatus quoniam tantum habuerat cum Rege vñum, nunquid apud eum ad animi sui leuamen curandum censeret; nil planè esse respondit: alioque in sermone adiecit; grates le Deo maximas agere, ob multa in se collata beneficia: sed præcipue quidcum duorum Regum Ioannis Tertij, ac Sebastiani confessiones audisset, multoque apud eos in honore, multaque fuisse in gratia; nunquam tamen hinc solicitatus esset, vt vel suis priuatim commodis, vel consanguineorum seruiret. Cum hac tranquillitate conscientia, tandem vti semper vixerat, piè ultimum spiritum in Sancti Antonij Collegio Idibus Martij magno Régis dolore, magno pauperum, quorum semper amantissimus Pater fuerat, exhalauit: non leui etiam Indiarum detimento, quarum commoda habuerat semper carissima. Ipsemet inde ab Societatis ingressu Brasilicam expeditionem, nondum quoquam illuc Sociorum transgresso, optauerat: ac sepè institit postea, præsertim supremis annis Aulæ rædio, vt eò secedendi potestas fieret. Dicebat insignia beneficia in Lusitanam Provinciam à Deo conferri tum maximè; cùm maximè in mittendis ad Indos subsidebant: eamque ob rem magna spei hominibus vltro se spoliari liberalitatem expromeret. Tum enim in sufficienda fôbole excellenti, ceterisque Provinciae commodis augendis, quod Pater Divinorum operum sedulus obseruator notatis probabat exemplis, nesciam vincere beneficentiam summi boni quam largissime respondere. Tertio idus Februarij in Angolam missi superiore anno Patres, cum Paulo Dia Praefecto Classis, in Loanda Insula portum inueneti sunt: quem portum ferunt omni opportunitatum genere ornatum, interque primos terrarum Exsensione factâ cum uniuerso milite, supplicantium ritu, praetente tubarum concentu, ad sacram ædem Conceptionis Deiparæ progrediuntur: Patri Garzia cum Sacris Reliquijs è Sanctæ Virginitate comitatu, sequente sub umbella. In ea Socij rede, quam & ab Lauretana Domo nuncuparunt, postea diversati. Opere Sanctus Paulus est nomen impositum, haud dubie à Praefecti Classis obseruantia suum erga cognominem. Iam initum erat ieunium magnum: quod impensis statim Patres, tum maritimos Insulæ, ac Mediterraneos, tum confluentes ex Insula Sancti Thomæ docere, adhortari, expiare. Ceterum inter veteres Insulæ accolas Quadragesima tempus nonnisi fastorum indicio noscitabatur, inolito more, Cæli inclemoris obtenuit, nunquam ab carnibus abstinendi. Ipsos Patres, quia abstinebant, paulo mox, dicebant, scabie, atque elephantiasi cooperenti iri. Sed illi nulla re territi, tum severitate in neganda contumacibus absolutione, tum hortatibus, & exemplis sui constantia, non cum detimento, sed potius commodo valitudinis, absurdam consuetudinem sustulere. Triplex hominum genus illuc degebant, Lusitani indigenæqne Ethnici, & adiecti ex Regno Congi Christiani: quos tamen ex nominibus potius, quam tollunt, ex vita suspicere Christianos. Omnibus hisce dispergiri suam cœpere operam. CERTO tempore Aethiopibus propriè excolendis, quod postea semper factitatum est, diebus

183
Lusitanæ res.184
Ludouicus CÖ.
latus ex Mi-
litio Donus
Protelle Ali-
stens electus.185
Ante nōitem
longum mole-
stia que mor-
bim cœpit,
& impegit.186
Ante extream
unctionem cir-
cumstantes
hortatur.187
Ex ductum
Regum grata
nihil in tuum,
aut consanguini-
orum com-
modum deti-
nauit.188
Pauperum a-
mantissimus.189
Brasilicâ Mis-
sionem ante
Noliorum illuc
accessum opta-
uit.190
Ad indos mit-
tendo non mi-
nuntur. Pro-
vincia, fed au-
tentur a Deo.191
Angolæ Missio.192
Supplicatio à
Noltris insti-
tuta ad Deipa-
teræ Templum.193
Abusus inde-
lus velendi
carnibus in
Quadragesima.194
Non velentes
icabie insiden-
dos putabant.195
Nostri abusum196
P. Franciscus
Goutanus qua-

- tuordecim annis in Custodia Regem Pater Franciscus Gonçalves habebatur in Custodia: qui admonitus, vi signo lano detenus, ficeret, quā posset viā vindicari in libertatem; respondit omnia potius, quā arma experientur: ne se, & Lusitanos reliquos in discrimen coniicerent. Hoc edito responsu neutiquam tamen discrimen effūgit. Legati ab vicino Regulo superueniunt: monentque plurimum Dambem, caueat sibi ab Lusitanis, quos circa se habet: noliri eos proditionem, & conspirare cum Paulo Dia, ut Regnum eius, & argenti fodinas inuidant. Rex vehementer eā oratione commotus, quid consilij capiendum sit, in alterum diem differt: quod spatium fuit Lusitanis ad opem diuinam configendi. Conveniunt in sacra ædem, quam Cabazæ Pater Franciscus extruxerat, & super alias preces magno sensu solenni formulæ Dei, & Beatorum tutelam implorant. Tum ad Regem profecti innocentiam ita suam probarunt; ut Rex, quō sibi satisfactum ostenderet, ipsosmet legatos falsi indicij auctores vincetos tradiderit. At Patrem ex cura (ut fuit opinio) pacandi Regis, grauis inuasit morbus. Et quamvis Rex omni curâ habuerit, & circumire assiduè domum noctes, & dies iussisset Cantores suos, qui voce, & pulsatis organis, pro vana opinione gentis, mortem deterrent, ne accederet; tamen quarto Kalendas Sextiles mors adfuit, magno ipsis Regis dolore, & Lusitanorum, qui & rerum, & vitæ in eo tutelam habebant. In Saccello, quod nuper dixi, ab ipso extructum, datus est sepulturæ: ad quam honorandam Rex boues permultos Lusitanis donauit. In Indiam quatuor è Lusitania discessere egregiæ opera Bernardinus Ferrarius, Georgius Calstrius, Emmanuel Claves Sacerdotio prædicti, & Thomas Anglus nondum Sacerdos. Sed & hoc, & Emmanuele sublato in itinere, Bernardinus tantum, ac Georgius peruenere. Ea Provincia iam Valignani Visitatoris, ac Roderici Vincentij Provincialis sedulâ curâ sensim excitabatur. Valignanus rebus Goæ compositis, multisque circa in supplementum dimissis, ac præcipue Alphonso Consalvio, Antonio Lopio, & Christophoro Leone Sacerdotibus; in Iaponiam ad visendas oræ meridianæ Domos Aprili mense egreditur. Interim dum ille abest, Archiepiscopus Provinciale synodus Goæ habuit: cui Pater Provincialis cum tribus Theologis è Societate interfuit: quibus & perscribendi decretu negotium datum. Sed præcipue in eo, coniunctis cum Bartholomæo Fonseca Inquisitore viribus, adiutis sunt, ut primi Concilij acta, quæ quidam labefactare in Ethnicorum fauorem conabantur, immota conservarentur, ingenti bono christianæ rei. Franciscanis quoque Patribus theolo go preceptore carentibus toto hoc anno lips Theologiæ Pater in eorum cœnobio, illuc quotidie ab Collegio tendens, sacram doctrinam è Societate Gonæ Synodo interfuit, explicauit, magno non solum Ecclesiæ Indicæ, tantum penuria Magistrorum laborantis, adiumento; sed etiam caritatis religiosæ documento, ac nexu. Valignanus ubi Coccum venit ei Ciuitati, quia ab Sancta Cruce inditum à Lusitanis cognomen habet; particulam è ligno Sanctissimæ Crucis à Patre Generali missam, ac certis à Pontifice indulgentijs ornatum, donauit. Quæ summâ voluntate accepta, magno omnium Ordinum concursu, & celeberrimâ supplicatione in Templum maximum perlata est. Hic duos inter Malabarum christianorum maximè potentes inimicities graues sedauit. Tum domesticis rebus ordinans Conlanum venit. Vniuersam Trauancoridis oram, inde viginti quinque spatio leucarum usque ad Promontorium Commorinum secus mare porrectam, plus quindecies mille Christianorum complexam grauiter laborantem reperit. Biennium ferè ob bella Christianos inter & Ethnicos orta, & Christianorum Ecclesias ab hostibus una cum Pagis exutas, cultura prope omni caruerant. Itaque non Socijs modò consolandis: sed & Neophytis instigandis operam dedit, Templis, eorumque ornamenti magnam partem restitutis, è corrogata aliunde stipe, (Nam gens ipsa summè inops est) & aucto numero Sacerdotum. Vbiique summis obseruantia argumentis, occursu festo canentium, ac tridiantium more gentis, excipiebatur. Ille vbiique sacra faciebat, perque interpretationem habebat adhortationem: tum conciliabat dissidia: quæ cum reperisset supra centum: nullum planè reliquit. Summi autem momenti fuit id, quod Conlani inter Sodalitatem Sancti Antonij, sub cura Franciscanorum Patrum, & Rosarij sub cura Nostrarum sustulit. Nam cum ex veteri lite mutua offensio coorta, cum malo exemplo

plo populi, ad ipsos Religiosos sensim quasi contagio permanaret; Episcopo Coci-
neni, & Conlanensi Lusitanorum Praefecto frustra sedare conatis; Valignanus non
solum lite dirempta Sodalitatum inter se gratiam redintegravit; sed etiam, conse-
ctis rite tabulis, fraternitatis iure constabiluit. In Pago Mampoli, cum conuocatos Obiurgatus ab
in Ecclesiam Christianos grauiter obiurgasset, quod more Ethniconum viverent; illi
positis humi genibus, clamoreque sublato veniam cœperunt poscere. Cui rei cum
interfuisset Arelus Ethnicus, publicè interfatus dixit: Vera Patrem Christianis obij-
cere, præsertim quod festis diebus punctione non abstinerent: ac se curaturum ut
Ethnicus quoque posthac eos dies feriatis haberent, ne simul lucelli cupido Christia-
nos solicitaret. Intellexit Pater hominem à regno Dei non procul abesse: ac subinde amplexatur.
Ethnicus christianas leges approbat, &
populus veniam petit. 210

In Pago Puducuruca eodem modo reperit Christianos permixtos Ethniconis vnu vita com-
muni, & moribus; quos cum in Templum vtrolque congregasset; ostendit quād
in ea diuersitate religionum pax coalescere, conseruarique non posset. Proinde quo-
niam Ethniconum, & Mahometanorum falsi, & impij cultus erant; animum ferid
cuncti ad vnam christianam religionem conuerterent. Ita pacem cum Deo, inter-
seque habituros. Quæ cum diceret, statim Ethnici clara voce omnes paratos se se pro-
fessi insistunt rogare baptismum. Tum Pater, quia moram trahere ipsum, dum cun-
di rite instituerentur, non erat opera; quatuor ex honestioribus Arelis, qui tan-
quam sponsores ceterorum loco essent, crine, quem superstitionis ergo in vertice fe-
runt, facto, catechesi fieri initium iussit. Progressus ad ipsam Commorini fron-
tem, eamque partem, quæ Piscariae ora nominatur, multo meliores Christianos
inuenit, ac numero amplius quinquaginta millia, tanto populorum gregatim con-
currentium, ac certantium ei pedes exosculari studio; ut necesse esset Patagantinos
circumstare, ac summouere turbam, ne penè opprimerent. Punicali, vbi præcipua
sedes erat Sociorum, amplificauit numerum usque ad viginti: ut seni minimum edis-
cenda linguae nauarent operam, senescientibus, & morientibus successuri. Quibus om-
nibus magna alacritate se Christiani suppeditaturos recepero. Hic enim, & quidem
ex tota India nonnisi hic ex indigenarum Christianorum eleemosynis Patres visita-
bant. Resque, ut ijs locis, habebant pulcherrimè, curâ præcipue Patris Henrici Hen-
sicij, qui iam inde ab Xauerij temporibus ei regioni prægerat. Punicale ad Insulam
Manarium, inde ad Sancti Thomæ coloniam Visitator progressus, inter cetera Hiero-
num Concham, & Franciscum Pinnam ibi degentes in Coadiutorum spiritua-
lium numerum adscriptis, incundo cunctis spectaculo: cum viri ob multorum an-
norum labores emeriti, quasi vegeti animi tyrones de integro militiam Christi ca-
pesserent. Praefecti, ac Ciuium flagitatu, qui se domum amplificaturos, & scholam
exadificaturos receptorant, Magistrum ibi collocare elementariorum, ac numerum
Sacerdotum amplificare constituit: quod ea peropportuna sedes erat expeditionibus
in Pegu, Bengalam, ac Nagapatatum suscipiendis. Ad Christianorum indigena-
rum institutionem, quæ proprij ad eam rem templi, & hominis lingua periti ino-
piâ claudicabat: Templum sive ab Coccinensi Episcopo concessâ inchoauit: vnum
Sacerdotum Neophytis propriè instituendis imposuit, accito ex Manaria Insula in-
terprete peridoneo. Demum veneratus Templo Thomæ Apostoli memoria, & mar-
tyrio inclita, inque regressu vehementer periclitatus à latronibus, Goam reuertit, ut
quod Patres conuocauerat præciplios atate, prudentiaque, multa consultaturus:
quæ pro experimento, quod iam locorum ceperat, habebat in animo nunquam in
posteriorum conuellenda sancire. Octavo Idus Decembris in Ciorani secessu consul-
tatio cepera. Intererant, præter ipsum Visitatorem, Rodericus Vincentius Pro-
vincialis, & Collegiorum Rectores; Nunnus Rodericus Goani: Franciscus Mon-
clarius Bazainij: Antonius Acosta Sallettani: tum Emmanuel Texeira, Bernar-
dinus Ferrarius, Henricus Henricius, Franciscus Dionysius, Marcellus Vazius, hic cogit.
Ioannes Mesquita, Balthasar Gugus, Petrus Vazius, Martinus Sylvius, Petrus Ra-
mon Tyronum Magister, Gomez Vazius. Horni decreta, adscriptis, vbi variatum
est, pro vnaqnaque sententia rationibus, & auctoribus: præter Valignanum, qui
separata epistola suam de singulis sententiam explicauit, missa Romam sunt. Primum
Templo sive ab Episcopo concessâ exadi-
ficatur. 211

In ora pucaria honorificè ex-
cipitur. 212

Inter diuersos religione ho-
mines pacem consilere non
posse ostendit. 213

Ethnici ex hoc Christiani
sunt. 214

In ora pucaria honorificè ex-
cipitur. 215

Punicali No-
storum numerum auger,
qui Chellia-
notum eleemo-
nium aluntur. 216

P. Henrici
Henrici opera
omnia hic bene
habent. 217

P. Valignanus
in Visitacione
progrediuntur. 218

In S. Thomæ
colonia Magis-
trum collocat,
& Sacerdotes
augent. 219

Templo si-
te ab Episcopo
concessâ exadi-
ficatur. 220

Goam reuertit. 221

Promulgatam
Conuentum
hic cogit. 222

- 222 omnium Provincia nequaquam visa est dividenda in duas: quarum altera citra, altera ultra Gangem Domicilia contineret. Sed constituentis Provincialis Vicarius eius Contentus de cœlo ea loca, occurreretur domesticorum necessitatibus, & ab uno, eodemque capite pendentibus vniuersis Domicilijs utriusque oræ melius
- 223 Provincias ultra Gangem, vt coiuiscente ea loca, occurseretur domesticorum necessitatibus, nos dividendas statutum.
- 224 Malaca non instituendum magnum Collegium.
- 225 Superiuentes delin- nandos Tra- uancoridis atque Iucatia- ois.
- 226 Marganensi Collegio in Salsetis Re- cotorum dandum.
- 227 Seminariis ad discendam liguam insti- tuenda.
- 228 Ecclesiastum curam cum potestate iudi- candi non esse desiderandam.
- 229 Retinenda gy- mnaſia elemen- taria.
- 230 In Indiam petarios ex Europa mitti curandum, & flagitandum.
- 231 P. Martinus Sylvius Ro- manus procura- tor mittendus regio tradiderat. Addidit autem alteram subtilissimam curam Valignanus permagni momenti, ad penitus rerum statum Patri Generali significandum, Capita pre- cipua literarum, quas Praepositi Generales, indeusque à Sancto Ignatio, miserant, excerpta misit, adnotatis ad marginem quid vsus haberet, ferretue. Ad hæc cum prolixè de Provincia in vniuersum, singulisque domicilijs scripsisset; addidit etiam epistolam, in qua singillatim persequebatur capita traditorum sibi mandatorum: omnia tam subtiliter, & clarè; vt non solum promptissimam obsequendi voluntatem, sed mentem quoque cuius parem molis ostenderet. Quanquam autem annus
- Eius Contentus de cœlo ea loca, occurreretur domesticorum necessitatibus, & ab uno, eodemque capite pendentibus vniuersis Domicilijs utriusque oræ melius commercium, coniunctio animorum, mutuum auxilium conferueretur. Neque Malaca non instituendum magnum Collegium instituendum, in Molucarum, Sinarum, & Iaponiæ Seminarium: quod Malaca admodum exiguum oppidum fit, & annonâ omni longè importata vtiens, & crebris exposita oppugnationibus hostium, maximè Acenorum, à quibus & hoc ipso tempore obsidebatur. Quanquam eius Collegij è quoque causâ fundatio concidit: quod cùm Rex Lusitanus ei alendo Delubrorum Ethnicorum reditus attribuisset: reditus eiusmodi inuenti nulli sunt. Visum quoque est Trauancoridis oræ siuum, itemque siuum Piscarie attribuendum Præsidem, qui dispositos per Ecclesias Patres regerent; neque eos Cocinensi Rectori debere Iubici: sed omnibus hisce vnum Superintendentis nomine præficiendum, ad quem paratum esset perfugium in subitis casibus. Item Marganense Collegium in Salsetis suo commendandum Rectori, qui nequaquam Goano Rectori, sed tantum Provinciali pareret. Præterea curandum diligenter, vt Sociorum Seminaria ad discendas linguas instituerentur, quandoquidem sine linguarum præsidio fructus nec vllus referri, nec solidus posset: cùm per Interpretem languerent adhortationes, & confessionibus locus vix esset. Certatum nonnihil est, virum Ecclesiarum cura retinenda esset, quemadmodum ad id temporis, cum cognoscendi etiam causas iure, & animaduertendi: an curandum, vt Antitistes certos procuratores præponerent, ad quos iurisdictio, & animarum cura ex iustitia pertineret. Ed tamen discessere pluri- mi, quod necessitas impellebat, nihil mutandum esse, quod Episcopis nulli essent idonei ministri. Quippe cùm per paucis indigenarum indoles eius negotijs capax esset; nec ferè, si qui adueherentur ex Europa, eos animarum magis studium, quam pecunia diceret. Itaque in tanta necessitate nefas declinare id onus, quod non ex ini- stitia, nullo cum quopiam intercedente pacto, sed ex caritate suscipieretur: & iurisdictio in noxis Neophytorum vindicandis animaduersionem magis paternam oblevitatem culparum, gentisque simplicitatem, quam Iudicium exempla requirere. Por- rò in sedibus retinenda puerorum indigenarum contubernia, & habenda gymnasia, vbi prima literarum, atque etiam arithmeticæ rudimenta traderentur, quod nulli præterea essent Magistri, apud quos hæc possent adeò vitæ commercijs necessaria edisci: & fructus è teneræ ætatis conformatione vnicus extaret. Illud quoque visum est in deliberationem vocandum, an alios præter Lusitanos expediret in Indiam ex Europa Socios mitti: vbi summo omnium acclamatum consensu, non modò ex alijs quibusvis Provincialijs, cum gratiarum actione excipiendo libentissime; sed etiam inuitandos, rogandosque, & supplicandum Patri Generali, vt quando vna Provincia Lusitania nequaquam sibi ipsi, Brasiliæque, & Indiarum tot, tamque amplis regionibus posset sufficere; nullo modo Spiritui Sancto, Dominoque messis Operarios in messem suam mittenti, præcludi aditum fineret. Absoluta Visitatori consultatione, ex qua vslus extitit sanè maximus, non in Indian modo, sed etiam Romæ, ad cognoscendum, & tanquam prævidendum oculis rerum statum; habuit subinde Provincialis Congregationem Provinciali ad legendum qui Romam Procurator mitteretur. Delectus est Pater Martinus Sylvius, cum quo Melchior quoque Diaz missus est, qui res Indicas in Lusitania procuraret. Quam procriptionem, quia se- cerni à reliqua Provincia negotijs necesse erat; Enerardus Patri Alexandre Vallan- tor mittendus regio tradiderat. Addidit autem alteram subtilissimam curam Valignanus permagni momenti, ad penitus rerum statum Patri Generali significandum, Capita pre- cipua literarum, quas Praepositi Generales, indeusque à Sancto Ignatio, miserant, excerpta misit, adnotatis ad marginem quid vslus haberet, ferretue. Ad hæc cum prolixè de Provincia in vniuersum, singulisque domicilijs scripsisset; addidit etiam epistolam, in qua singillatim persequebatur capita traditorum sibi mandatorum: omnia tam subtiliter, & clarè; vt non solum promptissimam obsequendi vol- luntatem, sed mentem quoque cuius parem molis ostenderet. Quanquam autem annus

nus totus salubris admodum fuit; tamen ut nunquam certæ sunt cum morte induciæ, Petrus Touar post sacra militia annum vigesimum Ormutij, Malacæ, in ora Trauancoride, præterea in extraordinarijs Missionibus, singulari innocentie documentis exactum, iamque Procurator Prouinciae à Valignano destinatus, sublatus est. At Ioannes Capralis, & Ioannes Brauus ex vetusto languore consumpti. Ille annos sexdecim in Societate, & aliquandiu Magister Novitiorum Goæ versatus, tum missus in Iaponiam, ac postea sanguino excreato reuocatus ad curandum, Cociñoque præpositus, tandem Goæ religiosè decessit. Brauus iam inde à Beatæ memoriae Francisco Xauerio receptus Malacæ, quem & comitem perigrinationis in Sinas sibi delegerat, sex annos Goæ Magistrum Novitiorum, totidem Collegij Rectorem egit, Tum Joannes Brauus S. Xa- uerij Socius.

magna cum prudentia, ac ceterarum virtutum laude, visus post obitum Quadrij ad res Goani Collegij difficillimo tempore sustinendas reseruatus, quod Valignanus cum tam bono comitatu succederet: adeo statim ut ille adfuit, valetudo, qua semper vñs erat tenuissima, in aquam intercūtem euadens, penitus pessum ijt. Ceterum anni sanctitas, dum in Europa Religio ardentius pertractatur, visa est etiam Barbaris gentibus clementiam conciliasse: Iaponia præsertim, in qua multum hoc anno promotum. In Ora Meacensi, Ecclesia præcipue Tacaccuqui adoleuit insigni pietate Darij. Ipsis Ianuarij Kalendis sub felici Nominis IESV auspicio septuaginta illuc nobiles consignati. Rursus quinque & triginta, post alij, atque alij. Nam Darius iam ætate, & acceptis in bello vulneribus minus sufficiens ad bellica opera, & Reipublica munia, Arcis administratione in Iustum Vondonum filium translatâ, totum se querendis Christo animis addixerat. Delegit opportunissimum in Arce locum, vbi nuper Fanum Idolo Iaponico steterat: ibique Templum è matre, vt cuncta sunt Iaponia ædificia, satis amplum, & Patribus recipiendis diuerlorum condidit, mira vtrumque munditie, ac nitore. Addidit hortulum iucundissimum, ut mos est in præcipuis Bonziorum Cœnobis (Nias illi nominant) mulra amoenitate arborum, florum, stirpium longè aduetarum artificio, & elegantiâ vel Europe inuidendâ dispositarum. Circa Templum patentem aream apèruit, confitis vndique ad marginem arboribus ad ornatum, & opacitatem cum supplicatio duceretur. In area loco maximè spectabili Crux stebat, consitis circum multorum generum floribus, & fonte manu addito, aquâ perductâ canalibus, vi blanda hæc leuamenta fessos aduenas primùm omnium ad adorandam Crucem alliceret. His omnibus in primo nitore conseruandis tres Christianos ætate graues, ad id ipsum vñ cum vxoribus, ac liberis alens, custodes apposuit: tametsi tuâ ipse manu gestiebat, pleraque concinnare. Quicunque baptizarentur ipse ab sacro fonte suscipiebat, eruditusque, Cruciculis, ac pijs Icunculis donans, ut quisque in orationibus ediscendis operam approbabat, quorum & conseruabat omnium in Codice ad id confecto nomina, & suum cuique gaudebat initio suâ scriptum manu tradere. Quin & Toroni peritum, qui precarios conficeret globulos, quos gratitudi diuideret, victu, ac mercede de suo attributis acciuit: qui illud supra mercedem incomparabile donum adiecit assiduitatehortationem, & comitate; vt fieret ipse quoque Regni heres celestis. Ad Templi ædificium nil sinit adhiberi, quod aliis deflorasset vñs: cùm Sacrae Templi supelleculis studium.

diceret non corda solùm, sed & cetera noua esse oportere, quæ diuino cultui dicarentur. Quo tempore nullus in Arce Patrum aderat; Pastoris ipse locum implebat. Quotidie manè edito signo, itemque sub vesperam coniucans in Templum Christianos, vbi præter ea, quæ pro sua quisque addebat pietate, pariter vñiuersi positis genibus elata voce orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam quinquies pronunciabant. Diebus verò sanctoribus addebat adhortationem, vel de suo ingeniø, vel de volumine pio. Quatuor singulis annis legebat tanquam Procuratores, qui propagationem fidei vrgerent: pauperes, & ægrotos inuiserent: mortuos humi darent: necessaria compararent ad festos dies: exciperent hospites, & id genus obirent munia: prima sibi in his quoque & laborum, & curarum assumens. Quicunque Christianorum aduenirent, quamvis antea ignoti, obuijs excipiebat vñs, ore, vultu, verbis lætissimis: planè tanquam indulgentissimus Pater suauissimos liberos diu desideratos reuiseret: nec modò cunctis benignè hospitium, sed &

92

- 243 *Quid ac operibus misericordia sentiret.*
tenuioribus vestes præbebat. Hoc suæ vxori non multum ipsi dissimili assidue occinens, ut pietatis, ac devotionis suæ studia in operibus misericordiæ, vel proprias largiendo vestes, fundaret, si veller se, & liberos curæ esse Deo. Suorum militum in pugna cœsorum uxores, ac liberos planè tanquam parens protexit, & aluit. Et Sanctum Ixibaxidonum olim potentem in Regno Voari, iam pro opum volubilitate Iaponicarum, omnium rerum egenumcepit in suas terras, attributo redditu ad totam alendam Domum: aduocans in Arcem cum sociorum quis adueniret: & ita quasi dominum suum tractans. Senibus Bonzijs adhortationem efficacissimam admovebat, vitæ alimenta spondens, ne terrena stipendia amittendi metus ab cœlestibus absterreret. Et quoniam vilissimum inter Iaponios habebatur humilium hominum mortua curare corpora; ut sanctum hoc opus inter Christianos suam dignitatem obtineret; ipse non solum feretrum cum Damasco stragulo comparauit; sed & vexilla ferica octo candida, depictis in quoque sacræ Passionis argumentis, & nomine IESV aureis literis. Quæ cùm omnia Christianis cum sua quoque candela comitantibus in exequijs, vel tenuissimorum preferrentur; & ipse in agmine spectaretur Darius; clarè apparebat in mortis honore Christianæ viuacitas caritatis, quamque esset erga pauperes vitæ præditos munifica, quæ adeo erat magnifica erga defunctos. Hac igitur viri virtute, & industriâ, non Tacaceuqui modò, sed & alibi circa Meacum fide adolescente, quod tamen maiores erant in Ximo Bartholomæi opes; hoc amplior accessio Ecclesiæ facta est. Nam cùm victoria ex hostibus, tam præter opinionem, ac supra humanas vires parta, de qua supra scripsimus, diuinum adesse sibi fauorem clarius perspexisset: suisque Proceribus, ac Bonzijs aptè denunciasset, certum sibi esse in suis terris non ferre diutius impios cultus; Patres Gaspar Coëllius, & Ioannes Franciscus Stephanonius, ac Frater Michaël Vasçus circumire terras, euertere vbiique Idola, statuere Sacrosanctæ Crucis Insignia, populos baptismo initiare, ut modico intervallo ad viginti millia hominum adiuncta Ecclesia sint: eorumque fermè dimidium in Oppido Cori, hoc latiùs, quod magis præter opinionem. Quippe multa hic erant, & præcipua Bonziorum Cœnobia: quorum hortatibus ita adhæscerat superstitioni populus, ut Bartholomæus attentare in præsentia eam rem minus auderet. Sed ubi Patre Gaspare instante incepit probavit; inter alia præsidia famulum è suis egregie fidei misit, qui ad excludenda Bonziorum venena Patri cibos suâ manu præpararet. Audax & pius cœptum Deus adiuvuit. Propinquorum nobilium suasu Bonzij auditio Euangeli plerique fidem amplexi: cœnobij triginta exinanitis, multis delubris, vel incensis, vel ad pius cultum translatis. His Cori magnum inter ieunium gestis; ad celebranda patientis Domini, ac resurgentis solennia, Omuram Gaspar Bartholomæi vocatu concessit. Ad vbertatem messis Capralis quoque ex Bungo accurrit, Patrem Balthasarrem Lopimum, & aliquot Iaponios inuenies, qui prædicando adiuuarent, adducens. Ergo post Pascha sub triumphantis Christi felicibus auspicijs diffusi omnes per Pagos, & Oppida ingenti vbiique superstitionis instrumenti strage editâ, cuncta pietati, cuncta Christo subiiciunt. Bartholomæo animus interim augebatur & pietas. Itaque diem Diuino Bartholomæo Apostolo sacrum magna Omuræ ceremonia honorauit: quamuis nullus interesset Patrum, habita cohortatione ad suos nobiles, ut pietatem colerent, ac potissimum omnium rationem ducerent animarum suarum: sibi quoque certum esse progressiones post hac in christiana virtute continenter habere. Haud minus ardebant Christiani recentes. At pueros in primis gestientes, exultantesque vidisses in Idolis frangendis, comportandis, conculcandisque occupatos. Aderat manifestis indicijs sancto operi è Cœlo Deus. Enēnit, vt anus Ethnica, dum Crux magnâ celebritate excitatur, impio ore diceret: Quid, rogo, plus habet lignum illud, quām alia? Atque illâ ipsâ nocte, præfensi Dei vindictâ domus eius igne fortuito comprehenso tota conflagraret; & pariter anus in ea. Vnus diuinæ benignitati Pagus obstinatiū obistebat: in quem dum Pater Gaspar è proximo, quem iam expurgarat, transgredi cogitat; Diabolus in puellam ingressus cœpit clamare iam sibi ex alio eiecto populo, non nisi receptaculum illud, ac perfugium restare. Haec voces Paganorum duritiem molliuere, ut mallent Christo Victori sedem apud
- 244 *Suorum militum in bello extinctorum uxores, ac liberos tanquam parens incipit.*
- 245 *Bonzios ad fidem invitat.*
- 246 *Ad humanos mortuos multa splendide comparat, colique comitatur.*
- 247 *In nocti excusionibus virginis hominum milia baptizantur.*
- 248 *Bonzij ad fidem conuertuntur.*
- 249 *Paschalia cum fructu aguntur.*
- 250 *Idola à iþueris conceperuntur.*
- 251 *Blasphema anus in S. Crucem diuinatus punitur.*
- 252 *Diabolus fidei prædicatione fugatur.*

apud se, quām electo Diabolo esse. Ita ea quoque statio erēpta Diabolo est. Cetera de genere hoc mitto; non enim colligere omnia consilium est, sed subinde aspergere hoc in opere diuinæ indulgentiæ exempla, quibus cælestes in Iaponia segetes, si non vt olim, cūm vbiique terrarum conferebantur, signorum admirabilium, quāsi imbre largissimo; tamen, quasi rore saluberrimo educavit. Inter hæc Capralis missio in Indiam Balthafare Lopio; qui quām posset maxima operarum auxilia tam paratum in nouale adduceret; Vſuquin Regis Bungensis accitū repetit. Rex Tō ſa, qui Bungensis Regis filiam habebat in matrimonio ē suo Regno extorris Funai in Regnum Christi haud paulò melius, ac certius à Patre Ioanne Baptista ſacrum lauacro conſcriptus, in Tō ſam redierat, pacatis iam Dynastis: & ille quidem ingentes ferebat animos in suas omnes Prouincias Euangelium inuehendi. Sed fides Tonis haud constituit. Statim rursus electus, desiderium terreni Regni ſic cælestis leuauit. Lætis tamen initij cognitis, libenter in Bungum properabat Capralis, si quā daretur occatio arrepturus. Sed Rex Bungensis ideo accuerat, vt filium ipsius loco ſecundo genitum, & aliquot nobiles Christianos conſecraret. Eum filium vbi primū venit in lucem Rex, & Regina dedicarant Pagodis. Indè tanquam Bonzium educarant, & Cenobiorum reditus addicebat Rex, & Vſuquianum Cenobium destinabat regia extructum magnificentia, & amplis instructum vētigalibus. Neque hæc tam ſuperftionis agebat studio, quām Iaponum more Dynastarum: qui quid pacatiora heredi filio relinquant patrimonia; ceteros ferē in Bonzicam ignauiam ſummouent. Sed puer mirificè abhorrebat ab ea vita, multò propenſor ad Christianam. Quam Rex propenſionem sequens, peruafum habens pro Christianorum præceptorum notitia, Regno nihilo minus, ſi is Christianus, quām ſi Bonzius feret, cautum fore; ad Patrem Capralem adductum, eum ſe penitus dedicare Ecclefia ait, ac sperare eo facto magnam aliorum quoque, praſertim Nobilium, accessionem futuram. Quatuordecim erat annorum puer, indolis optimæ, & nonnihil Christianæ fidei rudimentis imbutus: quę vbi perdiſcit, facio fonte vna cum aliquot Nobilibus iſtratus, Sebastiani nomen accepit. Interfuit celebritati Rex genibus aſſiduè flexis, & nude vertice, quanquam in asperrimo frigore: & mox nouellæ Christi ſoboli conuiuum dedit. Iam instabant Natalitia Domini ſolennia, & Funerium Capralis, vbi præcipua vis Christianorum, aduocabatur. Voluit Rex vna Sebastianum pergere, quamuis impeditiſſimo itinere, ac perincommoda tempeſta. Magna gratulatione, ac festiuiſſimo apparatu celebrata Natalitia ſunt. Eodem que die Sebastianus ſub vſperam, acceſſit Christianis nobilibus, nullo Ethnico rum admifſo, iuſſit id facere, quod ipfe faceret: ac ſtatim ſuſpendit ſibi Rosarium ab ceruice: cūmque itidem Nobiles feciſſent; in eorum comitatu præcipuas Vrbis vias inambulauit: iubens, ſi quod Idolum inuenirent, euerti. Hac ratione testatum velle omnibus dicens Christianum ſe eſſe. Hinc primū Bungensis Ecclefia cœpit caput attollere. Namque, vt maximè per Nosocomij occaſionem erat exorta, ad quod ſe debiliū, vlcerosoru, aliorumque id genus tenuiſſimi quique conſerebant; ita ad hanc diem ferē in infima tantum plebe conſiterat. Iam verò cum filium Regis, & opibus, & ſapientia inclyti, totque infuper Nobiles cum eo Christianos videbant; non ſolū Fideles erigebantur; ſed & Ethnici, qui modò Christi pauperes ne ſermone quidem dignabantur, adiiciebant animum ad baptiſtum. At Bonzijs non poterant concoquere à filio Regis non modò repudiatam ipſorum ſectam; ſed ita, vt mallet eſſe Christianus. Id enim iuero ſumma loco iniuria, & infamia duxere. Melchior Figeredius Insularum Goti Christianos reuifens & ipſos erudit, expianuit, conſirmauit, & duobus in Pagis quadrimestri ſpatio facilè ad Ecclefiam quingentos addidit. Praeclara eodem anno ſe ſpes in Brasilia oſtendit religionis propagandæ: quanquam admodum impar initio exitus fuit, non ſine culpa Europæorum. Supra Vrbem Sancti Salvatoris ad leucas quinquaginta in Septentrionem Flumen Regale eſt. Huius accolas poſt geſta multis annis cum Lufitano bella; tandem pacis, & Euangelij amor cœpit. Eius rei cauſâ Oratores, qui Patres ad ſe mitti rogarent, in Vrbem veneſunt. Hos Prouincials in Neophytorum Pagis aliquandiu habuit explorandę fidei, atque conſtantia: atque vbi experie- 253 P. Capralis V. ſuquin Regis accitū redit. 254 Rex Bungi filium, aliosque nobiles Christi colectati defi- derat. 255 Repis filius Se-bastiani ſuſcep- pro nomine cum alijs nobi- libus baptiza- tur. 256 Sebastiani fer- uor. 257 Bungensis Ec- cleſia ſubleua- tur. 258 Bonziorum oſ- feſtio. 259 P. Melchior Fi- geredius inlu- latum Goti Christianam fidè promovet. 260 Brasilia res.

- 261 P. Gaspar Laurentius cum fratre Io. Salonio, aliquique Christianus in Brasiliam transiunt.
- 262 Iter cum plena tate coniunctum.
- 263 Ad Brasiliæ pagum peruenient fagiatio rum Lusitanorum perfugium.
- 264 P. Gaspar apud Paganorum primos suscipit ijs impositurum, sed libertatem communiturum: atque ab exercitate, qua premitione se præparat.
- 265 Sacellum, ac gurio ad diuersandum Patri, manus admouent. Postero die absolutum est opus, diu in uina peracta, & catechesis inchoata: nomine Oratorio, & inde Pago Sancti Apostoli Thomæ indito. Ingens subinde Crux octoginta procera palmos erigitur.
- 266 Catechesis traditur.
- 267 Baptismus dif fecitur.
- 268 Circumiecli Vici Patrem inuitant.
- 269 Etiam & ferocius Barbarus.
- 270 P. Gaspar oratione Barbarum mulcerit.
- 271 Accedit ad Pagum Surubis & fundat Ecclesiam.
- experimenta respondent, expeditionem Patri Gaspari Laurentio, nomine inter Brasilios claro, delègat. Vniuersus Sancti Antonij Pagus, quem ille percurrebat, se tanquam parente orbari conquerens, cum Gaspare proficisci volebat: nec potuit prohibere, quin clanculum quatuor cum uxoribus Viri præirent. Rebus præparatis anni exordio cum Ioanne Salonio Fratre solùm viginti è Christianis Sancti Antonij, qui adiunarent sanctum opus delectis, iter ingreditur. Vnà contendit Lusitanorum manus, exploratura num apta esset colonia sedes: vnde factum est maximè, ut spem exitus frustraretur. Iter pacatè paratum, ac piè. Summo manè antequam se darent in viam, Litanias pariter omnes, & precatioñes aliquot pronunciabant, vt Deus ad suam gloriam amplissimam cuncta gubernaret. Idem factitabant vesperi. Interdiu Pater nunc hos, nunc illos vel catechesi erudiebat, vel inflammabat studio pietatis, vel consolabatur, & confirmabat: præcipue curans, ne cui pauperiorum necessaria vita decesserent. Incedebant omnes pedibus, ac ferè nudis, ob aquas frequenter intercursantes. Quinto Kalendas Februarij ventum ad flumen est, relictisque Lusitanis in propiore mari loco, quem condendo Oppido delegere; Gaspar, & Saloniūs cum Antonianis Neophytis, sex inde leucis dissitum Brasiliorum Pagum contendant petere. Pagus ad mille capitum conficiebat: quorum dimidium erat eorum, qui anno millesimo quingentesimo sexagesimo octauo ab Lusitanis fugerant. Ipso in ingressu Gaspar mulieres conspicatus, quas è Sancti Antonij Oppido præuisse dixi cum Viris: cùm optimè eas nosset, quippe quas baptizarat, & matrimonio inuxerat: deque Viris interrogans, respondent ab ijs hominibus maestatos, ac deuoratos. Hanc nimurum paci, religionique moram Satan quæsuerat. Quod intelligens Pater, mulieribus ab seruitute iniqua liberatis, iniuriam dissimulauit. Spargebant tamen ij, qui olim ab Lusitanis fugerant, morem esse Patrum Brasilios in cœtus cogere, vt captiuos exteris tradant: & hunc rumorem augebat cognitus Lusitanorum, qui sex inde leucis substiterant, aduentus. Quamobrem Pater conuocatos Paganorum primos iubet metum omnem ponere. Adesse se non seruitutem primos suscipi ijs impositurum, sed libertatem communiturum: atque ab exercitate, qua premitione se præparat. bantur, abductos legem sanctam edoceat, viamque salutis eternæ, & filios faciat Dei. Quia cùm latè animis accepissent; protinus extruendo Sacello, iuxtaque tu-
- Sacellum, ac gurio ad diuersandum Patri, manus admouent. Postero die absolutum est opus, diu in uina peracta, & catechesis inchoata: nomine Oratorio, & inde Pago Sancti Apostoli Thomæ indito. Ingens subinde Crux octoginta procera palmos erigitur. Tum velut in Pagis circa Baijam matutinæ catecheseos, ac pomeridianæ inducta forma: ac Saloniūs instituere pueros propriè aggressus, in schola breui numeravit centum auditores, christianasque preces edocuit. Baptismis, quoad res stabilitatem adipisceretur, visum est abstinentum: tantum nonnullis agentibus animam diuinum donum impertitum est: & primùm omnium infantulæ, quæ Maria vocata, protinus, tanquam Celi tessellæ acceptâ, reliquit terras. Interim ex circumiectis vicis, etiam accolarum Fluminis Sancti Francisci, quod est flumen in Brasilia longè princeps, multi accurrebant ad Patrem, vt ipsos quoque inuisere, & Templi suis in Pagis excitare vellet. Horum præcipius fuit inclytus in eo træctu Surubis nomine, latè formidatus, ob multas Europæorum cædes nunquam ad pacem inflexus. Is prius germanum suum fratrem salutandi causâ ad Patrem misit, tum adfuit ipsemet cum magno comitatu, perterritis omnibus, qui Patri benè cupiebant: rati ad eius necem Surubim venisse. At Gaspar, cui viuere Christus erat, & mori lucrum; coram eo & cetera multitudine, antequam venirent in congressum, orationem de rebus Dinitinis instituit. Cumque ij, qui Surubis aduentum, pro cognita eius ferocia, interpretabantur, nihil expectarent aliud, quam ut iamiam sermone in medio Oratori Diuino caput abscederet; ab concione nihil plane loquutus, nisi, Gaudeo te venisse; summ in Pagum reuertit: quo quanquam suspicionem suam affirmabant, qui aduentum eius in partem deteriorem trahebant; tamen est postea cognitum eloquentiâ Patris, & præsertim vi, & magnitudine vocis obstupetatum Barbarum, plura fari non potuisse. Ad eius mox Pagum leucis ab Sancto Thoma duodecim Euangelicus præco vadit, & ipso Surubi conferente labore, edificat sacram

sacram ædem, sub Ignatij Martiris nomine. Misit ad firmandam magis pacem vnum ē suis fratribus ad Prætorem Surubis: quem benignè acceptum Prætor, Lufitanicē ipsum, & comites vestitos remisit. Rebus eo loco constitutis, Gaspar ad Inde ad Pagos Pagos Sirigio fluminī adiacentes processit, quos cū primū ingredere tur, ante singulū fluminis peigii. conditio erat: qui salutari baptismo, dum valentibus differtur, æternā saluti præparabantur. Multa in eo excursu pericula subiit: interdum ab non amicis populis, sspē ab rerum inopia, nonnunquam in difficultate viarum per lacunosa loca, aut lutoſa, eademque hirsutis graminibus obsita, vt neque gressus promoueri, aut explicari per aquam ac lutum rectis cruribus posset, ac nuda spinæ consinderent. Multis pacatis Vicis, trium incolas ad mare deduxit frequentem populum conflatus, qui tutelæ Sancti Pauli commissus est: quod pridie Anniversarij Principium Apostolorum destinato in loco consedere. Tam latā spe cognitā Provincialis Patrem Ludouicum Granam, & Franciscum Pintum auxilio mittit: quanquam ætate iam inclinatā Ludouicus, recusato etiam equo, quem Lusitanus offerebat, totum pedes confecit iter. Pagani Sancti Thomæ magnā gratulatione, festoque apparatu ornatis vijs virientium arborum ramaibus, extremitisque rusticano ritu forniciis, excepero. Ex vicinioribus Pagis statim multi conueniunt, etiam se velle congregari, & sacras habere domos testantes. In uno iam ædiculam Diuinis rebus ædificarant: quod cū Patres accessissent, maiorem, locoque opportuniore conditam Beatae Mariae à Spe dedicarunt: vbi sacrificium sacrofæcum primū Ludouicus fecit, concionante Gaspare, Brasilijs clamantibus pro se quoque, Nam ego filius Dei: quā formulā baptiſtum petunt. Iam duodecimpta Pagi libenter in pacem, catechismumque consenserant; cū Mamaluchus (ita appellant ex Europæ, & Brasilia natos) cœpit veterem cantilenam, nimis suopte ingenio mobilibus populis, & seruitutem pauentibus occinere: Patres eā causā cōtus Brasiliorum cogere, ut mancipent Lusitanis. Quid enim aliud expectare milites, qui ad mare constiterant? Affirmabat hæc vehementer belli fama, quod Prætor sanè non opportunè contra nobilem Brasiliū interiora solitudinis habentem, vocabulo Apiripem, adornabat. Itaque Incole Sancti Pauli, pauculis omnino residuis, fugam capessunt: alij dein- dc, atque alij Pagi dissipantur, & ad Apiripem fugiunt, tribus tantum reliquis Sancti Thomæ, Sancti Ignatij, & Virginis à Spe, quanquam fuge & ipsi imminērent. Gaspar blandè mulcere trepidos, & solari, ostendere inania timoris: perituros ærumnis, & fame in sylvis: in cœtu, & Societate, atque ad eum in eodem loco, ubi iam domos suas, ac Dei habebant, pacem, ac libertatem habituros: illi miserabiliter soluti in lacrimas, ter, quaterque testari, se neque Ecclesiam, nec Diuina fugere: rogare Patrem, ut secum proficeretur, perspecturum quād cuperent filij Dei esse. Ceterū Lusitanorum præstolari copias non audere: En iam, inquiunt, hi pauculi prægressi infelti sunt, sororesque nostras captivas abducunt: quid patiemur cū exercitus venerit? Multi Nostrorum satis experti sunt quid confirmantur, seruitus. Quæ cū dicerent, qui captivi fuerant, cicatrices, quas seruens oleum, ac verbera fecerant, ostendebant: ægrè retenti in presentia. Rursus Mamaluchi iniuriā irritati, qui viro inter eos nobili vxorem eripuit, deserta pertunt loca: multis tamen manentibus, qui dicebant velle se sub ipsum Templum occidi. Gaspar post profugos egressus, ad fluminis ripam confidentes, opperientesque comites assequitur. Cuius illi admirati caritatem; Quando, inquiunt, causā nostrā tantum laboras, redibimus. Tu tamen etiam atque etiam vide, ne cauſa nobis exitij ito studio sis, Pater Provincialis vbi res ad eum turbulentas vidit, loco Patris Granæ, nec loquentis Brasiliæ, nec tantis sufficientis laboribus, Patrem Ioannem Perieriam magnæ apud Brasilios auctoritatis, Brasiliæque loquentem iuittit, ut omni conatu cum Gaspare sedandis concitatorum animis infisteret: cuius rei exitum annus proximus demonstrabit. Ceterū eō præclara illa cœpta conabatur Ioannes sustentare impensis; quod clariora indolis ad pietatem apta documenta cernebantur in Neophyti Pagorum quatuor circa Bayam. Nam iucunda in his æmulatio pietatis glisebat, Eucharistia præsertim inter eos, qui mensa dignabantur cœlesti. Hi iam sibi plane existimabant fructus, ab

ab omni peccati labo purum animum conseruandum: itaque vitam instituebant cetero populo recti exempli luce omni ex parte conspicuum: & ita existimabat populus ijs viuendum: ad eamque formam suos quisque componebant mores; vt ipsi quoque fierent tandem mensæ Diuinæ participes. In singulis horum Pagorum iusfu Patris Euerardi quaternos de Societate Prouincialis collocauit, quod commodius populum excolere, disciplinæque tueri leges Religiosæ possent. Et adiecti hoc anno sex partim Itali, partim Lusitani virtute, studioque talutis proximorum, & voluntate multa pro Christo tolerandi bene instructi, opportunum fuere supplementum. Ea tamen re toti Ciuitati Sancti Salvatoris optatissimi aduenere, quod multas attulere Sanctorum reliquias: in ijsque ex vndecim millibus Virginibus Capita quatuor, & Beatæ Virginis effigiem Romæ ex Exquilina Sancti Lucae expressam: quæ ornatissimâ supplicatione Lusitanis deducentibus, non modò ex Urbe, sed etiam ab Villis ad eam rem congregaris, illata in Collegij Templum sunt, die Sanctissimo Christi Corpori sacro post meridiem. Deiparæ effigies in Collegio Bayensi tantum in sanctioribus per annum diebus cœpta populo magnâ pietate confluenti ostendi: Virginum capita, ac cetera sacra pignora per cetera Societatis domicilia sparsa. Huius anni exitu Pater Gregorius Serranus Collegij Bayensis Rector Prouinciae Procurator in Italianam venit. Prospermè in Hispania noua Societatis labores procedebant, & inchoata superiore anno litterarum studia Mexici vehementer incitarant primis in Vrbibus Collegiorum sitim. Mechucanæ, & Ciues Sancti Angeli, & Zacatecani, & Guatimalenses, & Guaxacani vehementer instabant: datis non ad Prouinciale modò, sed etiam Romanam literis ad Patrem Generalem, & in Hispaniam ad Regem Philippum. Quæ fuit causa quamobrem Rex nouas ab Patre Generali Religiosorum copias postularet, laudans Societatis vitam, doctrinam, & exemplum, & nominatim quantam nouæ Hispaniæ Patres proficerent. Sed vt nunquam ab sanctis progressibus Satanæ abest inuidia; conatus est improbus non magno in spem motu maximum facere compendium. Guaxaca è primis est eius Regni Ciuitas, Hispanorum frequentia nobilium, ac locupletum, octoginta leuis ab Mexico. Huc multum, diuque rogatus Sanctius, ipsum Mexicanæ Collegij Rectorem Didacum Lopium, & Ioannem Rogerium misit, qui per quadragenarium ieiunium præsto essent. Horum vsu expertaque industria inflammati Ciues certam pecuniam ad stabilem sedem ponendam decernunt, Quidam Canonicus ædes donat admodum opportuno situ: quarum possessio Ciuitate tribuente inita pacatè est. Sed ecce lis ex vicinitate Patrum Prædicatorum, qui præiugis rati suis fraudem fieri; Episcopum ex eadem familia permouere, vt etiam, interposito anathemate, eâ Sede Patres interdiceret. Lopius, & Rogerius Societatis tueri iura aggressi, quæ nouo etiam Gregorij Pontificis diplomate Societate confirmata cognorant. Idque Diploma subinde misit Româ Euerardus, iubens proferri, vt constaret æquitas causæ. Ceterum Domum donatam remitti, ne ex litibus nouæ sedis auspicia caperentur. Sed cum hæ peruenierunt in Prouinciam literæ; iam optimo cum populi exemplo, non modò cognitâ melius causâ, Antistes, ac Religiosi Societati satisfecerant; sed etiam ille Domum Societati opportuniore loco donat, eximijs cum paterna caritatis documentis. Ita concordibus animis, viribusque coniunctis commune Religionis bonum promoueri cœptum. In Mechucana Prouincia pascuarum adhuc sedes fuit Episcopi: nec magna ibi Hispanorum frequentia, sed permagna indigenarum. Accersiti à Clero Societatis homines per interregnū Episcopale. Templum ab eo, & redditus certos vltro delatos accepere. Ita tanquam in statione Sacerdotes duos, cum tribus Laiis, Prouincialis ibi collocauit, quoad Visitator Plaza, cui rem Generalis commiserat, perpetuane sedes ponenda esset, statueret. Vnusque Patrum Scholasticorum Collegium à Clero ædificatum, tantisper dum rite disciplinæ vsu formaret, procurare, & pueros docere Grammaticam permisus est. Plaza cum Socijs quatuordecim in Peruaniam, quod rerum instantium aduocabat grauitas, pergens, Panam tertio Idus Februarij venit. Nouem eorum statim, & ipsum Visitatorem graves morbi inuafere, & tanquam solenne tributum Iacobum Suarium ibidem mors abstulit.

284
Nostrum Pa-
gis quaterni
distribuonut.

285
Ex Europa sex
operari cum
Sanctorum re-
liquijs adue-
dissent.

286
P. Serranus in
Italianam Pro-
vinciam Procu-
rator venit.

287
Mexici res.

288
Nostra Colle-
gia expectuntur.

289
Guaxaca Col-
legium iusti-
tutur.

290
Propinqui Re-
ligiosi aduer-
santur.

291
P. Euerardus
Domum cum
litibus recusat.

292
Tandem omnia
pacantur.

293
Millio in Me-
chucana Pro-
uincia.

abstulit, quinto Nonas Martij, virum prudentem, ac pium, qui multos annos M-
mertinum Collegium in Sicilia rexerat. Ceteri quanquam dubia valetudine, repeti-
ta nauigatione, duodecimo Kalendas Iulij Limam attigere: Plaza terreno itinere,
quo salubrissimè vtebatur, prægressus, rerum statum domesticarum multò reperit me-
liore loco, quam fuerat proximis annis. Tamen religiosa disciplina multa habe-
bat laxiora: ad quæ seuerius formanda, & Societatis legum custodiam inducendam
seduicò instituit. Sed nihil æquè iuuit ad incitandam domi, forsique pietatem; atque
Sociorum recens adiutorum vegeta, ac robusta exempla. Eminebat inter omnes
Balthalaris Pinne, & Ioannis Montoyæ: quorum ille Societatem in Sardinia fun-
darat; hic Sicula Provincia præfuerat, ardor in ætate fessa integer. Statim ag-
gressi linguam ediscere, breui perdidicere. Ceteros inter labores bis in hebdoma-
da verba facere Pinna in foro instituit: Dominico die ad Seruos Æthiopes; feriâ
autem sextâ puerorum elementariorum agmine præcunie, cùm capitum fidei con-
centu, deducebatur in locum fori frequentissimum: vbi superiore quopiam loco
conscenso contentione magna, de peccati fuga, de complectenda virtute, de no-
minalis de clamabat sic; vt non multitudo solum ad audiendum plurima confue-
ret; sed, & ipse postea sellâ Prorex publicè interestet. Pater Montoya præcipue se
excipiendis confessionibus indigenarum dedidit: valde admirans vnde olim incre-
buisse et opinio tam ineptos esse Christianis Sacramentis Pernuos: cùm perbonæ Peruuia Chri-
ipse indolis reperiret. Quod in Vico Sancti Iacobi magis apparuit: vbi etiam di-
uinissimum Christi corpus, quanquam magno delectu, cœpit præberi, maximo
emolumento suscipientium. Nimurum permagni interest, ad Discipulorum profe-
tum & nomen, præstantia Magistrorum. Interim Alfonsus Barzana, & Ludouici
Lopius cum Consalvo Ruitio Fratre Potofinos excolebant: quorum consilio,
& industria, tum Magistratus Civilis, tum Ecclesiastici iusu aleatores, & questus
infamis mulierculæ solum iussæ mutare: ceterorum verd sine Peruuorum, sine His-
panorum nemo propè reliquæ fuit, qui generali confessione rationes conscientiaz
sue non compoluverit. Bartholomæus Hernandus in Oppido Guanuco, mox etiam
Guamangæ Christianam Doctrinam in compitis interpretans, sèpè perorans in
Tempis, & alia obiens solennia, sanctitatis nomen virtutis constantiæ adeptus, in
ceteris fructibus Virorum nobilium graues inimicitias direxit. Michaël Fontius,
& Christophorus Sancius ad Oppida Bracamori, & Ciaciaporæ pari euentu profe-
sti. Ioannes Zuniga Collegij Cusquensis Rector ad montes excurrit, qui Andes
vocantur, & ad mare Articum spectant. Sunt ea iuga proper alperitatem inhospiti-
talia, & conuales proxime propter aëris inclemantium, & incubantis caloris vim
valetudini perniciose. Tamen quia nihil imperium, nihil formidolosum auro est,
cùm Coca ibi proueniat: cuius ut supra memini, quæstuosissimum commercium in
Peruuia est; valde ab externis, & indigenis celebrantur. Ceterum, quia non tam
multos Diuina, quam humana inuitant lucra; inopia Sacerdotum, nunquam ferè
Diuinis de rébus ibi sermo auditur: quo maiore opportunitate duos menses in ea-
rum solitudinum cultura Zuniga desudavit, Portillo interim, quem Lima Visitator
misit Cusqui salubriter labore. In Ambaris, & Caxatambi Vicos, aliquot iam
annos Catechistæ, & Sacerdote destitutos, duo profecti, exceptique apparatus fe-
sto, ornatis flore vijs, & arcubus virenti fronde extructis: Hic non solum baptis-
mum impetrare permultis, alias matrimonio Ecclesiastico copularunt, catechismo
omnes erudiere; sed etiam ne per eorum absentiæ Christiana doctrina in obliuio-
nem veniret; trecentos ferè pueros diligentissimè edocetos, tanquam Præceptores
futuros inter populos salubri inuento distribuere.

294
Iacobi Sua-
moris295
Nostrorum fla-
tus Limæ.

296

P. Pinne, &

Monroyæ in

Peruuia labo-

res, & in

alio modis

impensaq;

admodum

299

Alphonsus Bar-

zana, & Ludo-

vicus Lopius

excolunt Poto-

finos.

300

Bartholomæi la-

Hernandi la-

bores.

301

P. Zuniga ex-

curiones ad

montes.

302

Ambaris, &

Caxatambi Vi-

cos duo ex No-

stris excollunt.

303

HISTO-